

ЕВАНОЛНА ГЛАДА

СКОННЕВСЛОВО
ИСЛОВОВЕТОВЪ
БАИНЕВЪВЪ
СЛОВОЕСЕВЪ
ЧИСКОННОУ
БАИЧАВВІВІВВІ
ШАДИНЕВЗНЕГОНИ
УЧТОЖЕВКІСТЬ
ИЖЕВЫСТЬТВУТО
ИБЖНВСТКВЪН

ЖИВОТЪВЕСВЕТЬ
УЛІВЪКОМІНІВЪ
ТЪВУТЪМІВСВІТЬ
ТЪСАИТЬМАНГО
НЕОКАТГРБІСТЬ
УАВІСПОСЛАНЬ
ОТЪБАИМАЮУ
НОАНЗГТІПРНДЕ
ВІСІБЕДВІТЕЛЬ
СТВОДАСІВЕДВІТІ

Д-р Іван Беркута

Вічна Євангелія

THE ETERNAL GOSPEL

Historical review

by

Dr. John Berkuta

Published by “Doroha Pravdy”

(Ukrainian)

ВІЧНА ЄВАНГЕЛІЯ

Історичний огляд

Д-р Іван Беркута

**Накладом
Християнського Видавництва “Дорога Правди”**

1982

ВИДАВНИЦТВО „ДОРОГА ПРАВДИ” Ч. 86

Printed by:

HARMONY PRINTING LIMITED

70 Coronet Road, Toronto, Ontario M8Z 2M1

„Євангелія Ісуса Христа, Сина Божого”, — так репрезентуються чотири книги Ного Заповіту, в яких оповідається про Христа, як про Однородженого Сина Божого, про Його життя на землі та про справу благодатного спасіння роду людського.

Божим великим даром для людства прийнято називати Євангелію, бо слово її приходить до нас не від людей, „але відкриттям Ісуса Христа” (Гал. 1: 11-12).

Євангелія відкриває нам правду Божу, яка перевищує наше знання, оцінює нас і наші дії та виносить своє непомильне судження.

Найвища ідея буття, культури, гуманізму, принципів моралі, яку ми тільки можемо собі уявити і яка спроможна задоволити наш розум, естетичне почуття, наповнити змістом глибокі запити душі, — належать Євангелії.

Досконала Любов, Абсолютна Правда, Вічне Добро, Вища Святість, що хвилюють і притягають своєю красою, зобов'язують сумління та збуджують до духовного відновлення, — така євангельська монументальність.

Гідність людини, права особи, рівність і братерство народів, що мають своє здійснення у приході Царства Божого, — в цьому завершення євангельської мети.

Ісус Христос, Який ознаменував Собою відкриття ери Божої благодаті, Який став центром всесвітньої історії та уваги душі, — про Нього оповідають на сторінках Євангелії ті, „що бачили славу Його, славу як Однородженого від Отця”, споглядали на духовну красу Його. Незрівнянний невичерпним милосердям, лагідністю і чистотою образ Його, відображеній Євангелією, служить незмінним потенціальним ідеалом, що полонить серце, захоплює почуття й осяює натхненням до активного прояву всіх сил добра та правди, до тріумфу кращих завдатків людської природи.

Чи існує в здорових людських шуканнях щось вище, ідеальніше? Чи сказав нам хтось інший щось розумніше, ваговитіше? Чи має людина у своєму розпорядженні щось надійніше, реальніше, чого може певно триматись у дочасному житті, і на що може покластися, дивлячись у вічність?

Найкращі вчення інших релігійних систем, найглибші істини, розкриті дорогою філософських пошуків, не сягають і значної частини євангельського об'явлення. Тому Євангелія, від самого початку проголошення її Христом, користається авторитетом Слова Божого.

Коли поглянути на роль Євангелії в історичному розвитку людства, то можна тільки дивуватися сумі внесеного нею добра. Свідомо чи несвідомо, усіми знаходимся під її впливом. Значна частина при-

належних їй ідей стала всенародним добутком. Незатертий слід від неї на всій нашій цивілізації, науці, на нашему законодавстві, побуті, мистецтві, на наших звичаях та духовних запитах. Христос і Його наука широко ввели в дію закон культури серця, розбудили добрі почуття, зачепили незнані раніше сердечні струни та викликали з них неземної краси звуки. Влили до історичного ходу таку силу, яка дала могутній поштовх вперед, яка сміливо попрощадила людство до всебічного поступу.

Під натхненням Слова Життя запалювалися серця наслідувати свого Божественного Учителя, жити, як і Він жив, беззастережно для добра та правди. Обтяжені та пригноблені „світовою скорботою” побачили дорогу до джерела радості, незалежного від злободенних турбот і потреб.

Минають віки, в історії чергуються різноманітні зміни, але Євангелія позостається незмінною, завжди свіжою і діючою, за виразом Апокаліпсису — „Вічною Євангелією”.

Звичайно, як колись саддукеї, книжники, фарисеї, духовна вбогість яких не дозволяла побачити Божественні риси в особі Христа та оцінити небесну красу науки Його, так і їхні нащадки, не підійнявшись вище, не в силі завважити переданого світові в Євангелії багатства благодаті. Протягом віків слідкують вони пильно за тим, аби відшукати в ній „заскалку”: то нібито вона понад людські норми ідеальна, то з непримиреними суперечностями, то невистачальна її історична вірогідність, то неймовірність у ній описаного надприродного, то навіть непевність в історичній реальності самої особи Господа Ісуса Христа.

Та „Світло у темряві світить, і темрява не обгорнула його”. Хоч наука ще досі працює над загадкою світла, це не відбивається на його життєвій важливості для цілої нашої планети.

Для того, хто прагне жити високим Божим життям, хто шукає втілення в житті величної Божої правди, Євангелія є вірним і певним джерелом об'явлення волі Бога: „Наука Моя — не Моя, а Того, Хто послав Мене. Коли хоче хто волю чинити Його, той довідається про науку, чи від Бога вона, чи від Себе Самого кажу Я”, — пояснив Ісус Христос (Іван. 7:16-17).

І не невистачальність Євангелії нібіто причиною того, що сучасна людина не схильна практикувати її принципи. Відхилення від Божого Ідеалу може так разюче деформувати духовну сторону людини, що вона зостається тільки тілесною і втрачає всяку здатність духовної орієнтації: „А людина тілесна не приймає речей, що від Божого Духа, бо їй це глупота, і вона зрозуміти їх не може, бо вони розуміються тільки духовно” (1 Кор. 2:14). Кому виці ідеали байдужі, кому зло, з його відразливими формами, є рідною сферою, тому зміст Євангелії позостається темним, а голос Христа видається голосом покликуючого в пустині.

Добра Новина

“Бо я не соромлюсь Євангелії, бо ж вона — сила Божа на спасіння кожному, хто вірує”.

Рим. 1:16.

Євангелія — слово грецьке. Спочатку воно означало нагороду за добру чи радісну звістку, а пізніше саму добру новину.

Євангелію, чи „Доброю Новиною”, названо науку Ісуса Христа. Звідси і книга, в якій записана Христова наука та оповідається про Його життя й діяльність, називається Євангелією.

Яку ж добру новину приносить нам Євангелія?

Велику і життєво важливу. Вона оповідає нам про Бога, про безмежну любов Його, про вічну правду та про Його добру волю. Вона сповіщає, що „з'явилася Божа благодать, що спасає всіх людей” (Тит. 2:11).

Творець всесвіту, всемогутній, всевідучий і премудрий Бог є наш ласкавий Отець. Усі народи належать до однієї спільної родини Небесного Отця. Однаково зогріваються вони теплом Його ласки, мають

однаковий привілей користуватися добром Його ми-
лосердя.

Гріх, що увійшов до світу, тяжко принизив лю-
дину, спричинив трагічну руйну в її серці, здеформу-
вав даний її прекрасний образ, допровадив до згуб-
них форм її відношення до Бога.

Та любов Божа сягає такого апогея краси й си-
ли і виявляється в такій жертвенній дії, що стає
поворотним пунктом в історії духовних відносин:
„Так бо Бог полюбив світ, що дав Сина Свого Одно-
родженого, щоб кожен, хто вірує в Нього, не згинув,
але мав життя вічне” (Ів. 3:16). Предвічний Син
Божий залишив добровільно славу неба і зійшов на
землю у подобі Сина Людського, щоб проголосити
час Божого змилування, щоб звершити спасіння ро-
ду людського. Самовіддано прийняв Він на Себе гріх
світу, жертвоно пішов за нас на тяжкі муки і поніс
ганебну кару, аби нас врятувати від вічної загибелі,
аби дати нам милостиве віправдання перед право-
суддям Божим: „Він був сяєвом слави та образом
істоти Його, тримав усе словом сили Своєї, учинив
Собою очищення наших гріхів, — і засів на правиці
величности на висоті” (Євр. 1:3).

Актом благодатного викуплення людина отри-
мала можливість для цілковитого обновлення свого
життя та удостоєна ласки вільного доступу до
Бога. А там — омріяне безсмертя, радість преслав-
ного життя, наша щаслива вічність у красі Небесно-
го Царства: „Нехай серце вам не тривожиться! Ві-
руйте в Бога, і в Мене віруйте! Багато осель у домі
Мого Отця; а коли б то не так, то сказав би Я вам,
що йду приготувати місце для вас. А коли відійду й
приготую вам місце, Я знову прийду й заберу вас до
Себе, щоб де Я — були й ви” (Ів. 14:1-3).

Віdbудова нового життя та форма нових відно-
син між людиною і Богом мають свій початок уже
тут, на землі, духовним народженням людини, з

обновою всієї духовної природи її, з повним погодженням свого життя з порядком життя Божого: „Коли хто не народиться згори, то не може побачити Божого Царства” (Ів. 3:3).

Євангелія вперше принесла світові таку високу і повну уяву про Бога та Його спасаочу благодать. Цим розкрила вона перед людиною ідеал, якого вона може досягнути, цим високо піднесла людину і поставила поруч Бога: „Будьте досконалі, як доскональний Отець ваш Небесний!” (Матв. 5:48). Євангелія вперше викликала такий величний тріумф вищих принципів любові та правди. Цим проголосила вона, як основний закон, пошану людини та респект її привілею свободи. Цим сприяла вона етичному і моральному прогресові, ушляхетненню людського серця, всебічному розвиткові особи, аби життя людське основувалось не на пануванні насильства, грубого egoїзму, а на засадах Божої любові, справедливості, милосердя та взаємного прощення.

Тому радість Доброї Новини передвіщали пророки, врочисто співали про неї ангели над віфлєємськими полями різдвяної ночі, та проголосив її Господь у „наближенні” Царства Божого. Євангелію Ісуса Христа благовістили апостоли, християнські першомученики, а за ними благовістить протягом віків Христова Церква, та буде благовістити аж до часу, коли збудеться обітниця Спасителя про прихід слави Царства Божого.

Три головні етапи перейшла Євангелія до часу її письмового оформлення: Історичне проголошення її Самим Христом; усна проповідь апостолами; запис апостолами та євангелистами.

У записах чотирьох євангелистів — Матвія, Марка, Луки та Іvana дав нам Бог „Євангелію Ісуса Христа, Сина Божого”, аби з різних сторін ми могли побачити „Сина Людського” і „Сина Божого”. Кожна книга має свою характерну особливість, і в той

же час кожна з них у загальних рисах схожа з іншими трьома. Деталі, описані євангелістами, мають свої окремі відтінки, як взагалі і відтінки вражень, що викликаються тими самими подіями в різних осіб, до того ж, що розглядають ще ці події з різних сторін. Так відмінні були б ескізи чудового храму, зроблені з південної, північної, східної та західної сторін чотирьома різними художниками, хоч вони разом зображали б ту саму будівлю.

Для того, щоб ми мали достатнє „знання слави Божої — в Особі Христовій”, нам дано більше ніж одне благовістя про „славу Христа, а Він — образ Божий” (2 Кор. 4:6, 4). Тому відтінки чотирьох книг Євангелії зовсім не означають якихось розходжень чи суперечностей між ними, а навпаки, ця відмінність виявляє тільки тонкі відтінки єдності та доводить богонатхнення євангелистів, наділених високою і всебічною мудрістю Божою.

Божественна гармонія чотирьох записів усе більше і глибше відкривається нам, коли ми докладніше та побажно вивчаємо кожен з них. Ось чому Дух Святий зобразив нам не одну, а чотири сторони Особи Господа Ісуса Христа, що стали дивною та міцною основою Вічної Євангелії.

Хронологічний порядок, за яким вони були написані, згадує Іриней (бл. 125-202 рр.), єпископ Ліонії, учень Полікарпа (а Полікарп був учнем апостола Івана), у своєму творі „Про ересі”: спершу написав Євангелію Матвій, потім Марко, тоді Лука, а після них уже Іван.

За таким порядком і ввійшли вони до Нового Заповіту.

Євангелія від св. Матвія

“І проповідана буде ця Євангелія Царства по цілому світові, на свідоцтво народам усім. І тоді прийде кінець!”

Матв. 24:14.

Рукописи Євангелії з 4-го віку,
що зберігаються
у монастирі св. Катерини
на Сінаї.

Матвій, син Алфея, називався ще Левій. Працював митником у Капернаумі. Певного разу, коли він зайнятий був своїми обов'язками на митниці, проходив там Христос, побачив його і покликав: „Іди за Мною!” (Матв. 9:9).

Матвій, очевидно, уже перед тим чув про незвичайного Учителя з Назарету та про Його високу науку, і глибоко переживав цю подію. Божественний Серцевидець бачив запити Матвія і відповів на них. Вистачило тільки короткої зустрічі, особливого, властивого Христу, заклику, аби Матвій без вагання залишив свою прибуткову працю і пішов за Христом. Згодом, коли з-поміж Своїх учнів Христос вибирав дванадцятьох для апостольського служіння, то цього високого довір'я удостоїв і Матвія.

Апостол Матвій відповів Господеві беззастережною вірністю аж до своєї смерті в Ефіопії. Він пер-

ший із апостолів, якого Дух Святий натхнув написати історію приходу на землю Спасителя, Його незвичайних діл, яких був самовидцем, та викласти ту науку, що її Господь приніс людству.

За переданням, Євангелія від св. Матвія була написана тогодчасною для Палестини арамейською мовою, але єврейськими буквами, і призначалась у першу чергу для палестинських та єрусалимських юдеїв. Цією мовою розмовляв також і Христос.

В „Історії Церкви” (ІІІ, 39) Евсевія Кесарійського (бл. 264-340 рр.) Папій (бл. 60-130 рр.), учень апостола Івана, єпископ в Єраполі у Фрігії, свідчить: „Матвій зібрав у єврейській мові вислови Господа, а тлумачив їх кожен як міг”. Євангелію від св. Матвія Папій називає „божественним вченням”.

У тій же „Історії Церкви” (V, 10) оповідається про збережене до того часу передання, що Пантен, старший Олександрийської школи, відвідав у другому столітті Індію, і знайшов там у місцевих жителів копію написаної арамейською мовою Євангелії від св. Матвія, принесену туди апостолом Варфоломієм.

Відомо, що після Вознесіння Христового апостоли зоставалися в Єрусалимі ще три чи чотири роки, а тоді відправились до різних країн, щоб виконати Господнє повеління: „Ідіть по цілому світові, та всьому створінню Євангелію проповідуйте!” (Марк. 16:15). Звідси підстава для висновку, що Євангелія від св. Матвія була написана не пізніше 37 року, тобто перед тим, як апостоли залишили межі Палестини. Розділ 24-ий Євангелії не залишає сумніву, що вона була написана, коли ще велично стояв храм, і мешканці Єрусалима не припускали й думки про ті страшні зруйнування, що приніс ім 70-ий рік.

Згодом, коли почали навертатися до Господа інші народи, для них, за свідоцтвом того ж історика, апостол подбав про грецький текст Євангелії. Грецький переклад Євангелії від самого його початку

сприйнято таким же вірогідним, як і оригінал. Юстин філософ (бл. 103-165 рр.) широко користався ним у своїй „Розмові з Трифоном юдеєм”. Нападки римського філософа Цельса, противника християнства, основані на подіях, записаних у тій же Євангелії.

Арамейський оригінал Євангелії втрачено по зруйнуванні Єрусалима і розпорощенні єрусалимських християн, які користалися ним. Блаженний Єронім (бл. 340-420 рр.) стверджує, що за його часу одна копія Євангелії з арамейським текстом зберігалась у Назореїв, а дві інші він особисто бачив — одну в знаменитій Кесарійській бібліотеці, яку збирав мученик Памфіл, другу — в Верії у Сірії. Вченій екзегет цей у багатьох із своїх творів наводить цитати, взяті з арамейського тексту Євангелії.

Стосовно до того, що ап. Матвій мав на увазі своє юдейське оточення, головна мета написаної ним Євангелії — показати, що виданий юдеями на розп'яття Ісус із Назарету є передречений пророками Месія, по-грецькому Христос, що означає — Поманець.

Ісус — ім'я, що означає визволення, спасіння, але у Христі воно набуло світового значення — Спаситель: „І вона вродить Сина, ти ж даси Йому ім'я Ісус, бо спасе Він людей Своїх від їхніх гріхів” (Матв. 1:21).

Євангелію від св. Матвія можна вважати першим документом науки ери Благодаті. Як висловив це інший євангелист: „Закон бо через Мойсея був даний, а благодать та правда з'явилися через Ісуса Христа” (Ів. 1:17).

Книга розпочинається генеалогією Ісуса Христа, яка встановлює Його втілення через рід Авраама і Давида, і цим сполучує з Ним увесь Старий Заповіт. Близько ста разів Євангелія посилається на пророцтва Старого Заповіту, за якими ізраїль-

ський народ віками спрагло чекав приходу св. Месії, ставлячи, таким чином, Ісуса Христа у центр Божого плану спасіння. Сам Господь зазначив Свєтло погодження із Писанням: „Не подумайте, ніби руйнувати Закон чи Пророків прийшов, — Я не руйнувати прийшов, але виконати. Поправді ж кажу вам: доки небо й земля не минеться, — ані йот єдина, ані жоден значок із Закону не минеться, а поки не збудеться все” (Матв. 5:17-18).

Вихід Його на прилюдне служіння Бог переджує великим приготуванням Йому дороги через сильного у Дусі Святому Івана Хрестителя.

Ще затримує Його спокусник, пропонує Йом підступно всі земні блага, але відступає перед Йоханесом божественною чистістю: „Тоді позоставив дияво Його. І ось ангели приступили, і служили Йому” (Матв. 4:11).

Його прилюдні виступи хвилюють цілу країну; і натовпи спішать звідусюди, щоб послухати проголошення наближення Царства Небесного та нові закони цього Царства.

Великий муж Божий Мойсей отримав Закон на горі Сінай. Цим же разом на іншій горі говорить Ісус Христос народу про Свое нове законодавство Сам Законодавець.

Проповідь на горі настільки велична, що покриває собою весь Закон та всі інші людські правопорядки. Її справедливо можна назвати Конституцією Царства Небесного. Проповідь на горі — це найкращий кодекс, найвища мораль, незрівнянна етика.

Проповідь на горі починається словом „блажені”, і визначає дев'ять блаженств. Але це зовсім нове відкриття блаженства.

Блаженство людини не залежить від середовища її обставин. Воно завжди зумовлене внутрішнім станом людини. Можна оточити себе достатко осягнути високе знання, займати керівне становище

і при внутрішній жалюгідності почуватися нещасним. І можна переживати захоплючу красу блаженства при найдошкульніших прикroщах, якщо внутрішній світ людини знаходиться в гармонії з високими Божими принципами.

Блаженство не справа випадку, але нормальний результат постійного і правильного контакту з Богом, самим Джерелом блаженства: „Блаженні чисті серцем, бо вони будуть бачити Бога” (Матв. 5:8).

Велична і торжественна Молитва Господня (Матв. 6:9-13).

Син Божий відкриває Свого Небесного Отця і нашим Отцем. Його Отцівська любов оточує нас протягом усього нашого життя, чи ми свідомі того, чи не свідомі. Нам, як дітям Його, належить святити Його величне ім'я і завжди керуватися Його доброю волею.

Слово „наш” виключає всякий людський егоїзм. Перед Богом усі ми на одному рівні: „Бо всі згрішили, і позбавлені Божої слави” (Рим. 3:23). І для всіх нас відкрита можливість прийняття Його благодатний дар прощення й усиновлення: „Бо всі ви сини Божі через віру в Христа Ісуса!” (Гал. 4:26). Прощені ж Богом, зобов’язані і ми прощати провини одні одним.

Свідомість, що Отець наш живе на небесах і володіє безмежним всесвітом, дає нам певність, що ми не бездомні сироти, не безрідні істоти, які повинні розшукувати кістяки мавп, аби довідатися про свій родовід, а що ми чудова подоба всемогутнього Бога, створені Ним для життя у вічному Його Царстві.

Зворушлива і благословенна картина, коли мама складає маленькі ручки дитини й учиТЬ молитво вимовляти дороге ім’я свого доброго Небесного Отця. Скільки то заспокоєння знаходиться в то-

му, що в наші старші роки ми знаємо наш небесний родовід і ту спадщину, що за ним закріплена.

Інші з великих повчань стосуються завдання апостолів, притч про Царство Небесне, попередження книжників і фарисеїв „горе вам”, та вияснення майбутнього у бесіді з учнями на Олівій горі.

Тутчується останній заклик Божий до юдейського народу, останній звук Божої сурми, що перестерігає перед наближенням неминучої катастрофи, якщо провідники і народ далі спротивлятимуться Божому Помазанцю.

І катастрофа прийшла. У 70 році римське військо здобуло Єрусалим, згорів пишний єрусалимський храм, а країна втратила свою самостійність аж до 1947 року. Збулися докладно Господні слова: „І вийшов Ісус і від храму пішов. І підійшли Його учні, щоб Йому показати будинки храмові. Він же промовив у відповідь: „Чи бачите ви все оце? Поправді кажу вам: Не залишиться тут навіть камінь на камені, який не зруйнується!” (Матв. 24:1-2).

Подібно і тепер швидко наближається той час, коли збудуться інші передбачення Господні у відповідь на зневагу імені Божого: „Ви ж про війни почуєте, і про воєнні чутки, — глядіть, не лякайтесь, бо статись належить тому. Але це не кінець ще. Во повстане народ на народ, і царство на царство, і голод, мор та землетруси настануть місцями. Але все це — початок терпіння породільних” (Матв. 24: 6:8).

Хіба ж теперішній світ не перетворюється на один військовий табір? Хіба ж статистика не жахас мільйонами голодних? А старенька наша планета хіба ж не відчутно трясе?

Друга частина Євангелії від св. Матвія присвячена закінченню земного служіння Спасителя несправедливим судом, хресною смертю і переможним воскресінням.

Жорстокість грішного людського серця взяла верх, і чиста, невинна жертва Однородженого Сина Божого повинна стати відкупленням впалого світу.

Якщо неправда завжди опирається на маси, то правду найчастіше несуть одиниці і самотньо.

Цілім масам допомагав Ісус Христос протягом Свого саможертвеного служіння, мав близьких апостолів і послідовників, але на молитві у Гефсиманському саду Він один: „Потому приходить до учнів і їм промовляє: „Ви ще далі спите й спочиваєте? Ось година наблизилась, — і до рук грішникам виданий буде Син Людський” (Матв. 26:45). Коли Пилат поставив питання вибору між Христом і розбійником Вараввою, то народ закричав: „Варавву” (Матв. 27:21). Людська злоба не зм’якла, коли Він страждав на хресті, і не стихла по Його воскресінні: „Розповідайте: Його учні вночі прибули, — і вкрали Його, як ми спали” (Матв. 28:13). Грізна людська злоба лютує аж досі, називаючи Господа міфічною особою, обвинувачуючи самовидців у вигадках, та заперечуючи вірогідність Євангелії.

Правда ж Божа невмируща, як і безсмертний Сам Бог. Пригнічених і засмучених тяжкими подіями мироносиць несподівано зустрів світливий небесний посланець і радісно сповістив: „Не лякайтесь, бо я знаю, що Ісуса розп’ятого це ви шукаєте. Нема Його тут, — бо воскрес, як сказав. Підійдіть, — подивіться на місце, де знаходився Він” (Матв. 28:5-6).

Ап. Матвій стисло, але сильно передає самий момент воскресіння: „І великий ось ставсь землетрус, бо зійшов із неба ангел Господній, і приступивши, відвалив від гробу каменя, та й сів на ньому. Його ж постать була, як та блискавка, а шати його були білі, як сніг. І від страху перед ним затряслася сторожа, та й стала, як мертвa” (Матв. 28:2-4).

Подібно описує подію Христового воскресіння і Гормізій, офіційний біограф правителів Юдеї. Спочатку сильно наставлений проти Христа, він пішов уночі перед воскресінням до гробу, щоб переконатися, що Христос не воскрес, отже, Він не Господь.

„Наблизившись до гробу і знаходячись на півтораста кроків від нього, — пише Гормізій, — ми побачили при слабкому свіtlі ранньої зорі сторожу біля гробу; два чоловіки сиділи, решта лежали на землі.

Було дуже тихо. Ми йшли поволі і нас випередила сторожа, що йшла до гробу змінити ту, яка знаходилася там від вечора. Потім раптом стало дуже ясно. Ми не могли зрозуміти звідки це світло, але незабаром побачили, що воно походить від сяючої хмари, що рухалася вгорі. Вона спустилась до гробу і над землею там показалась людина, ніби вся була із світла.

Тоді почувся ніби удар грому, але не на небі, а на землі. Від цього сторожа, що знаходилася біля гробу, в страху скопилась, а тоді попадала. Того часу до гробу праворуч від нас стежкою йшла жінка. Вона раптом закричала: „Відкрилось! Відкрилось!” І в ту ж мить ми побачили, що дійсно, дуже великий камінь, що лежав на гробі, ніби сам собою підійнявся і відкрив гріб. Ми дуже перелякалися. Потім, через якийсь час, світло над гробом зникло і все стало таким як звичайно. Коли ми після цього наблизились до гробу, виявилося, що там уже нема тіла похованої в нім Людини”.

Людська зрада не відхилила від світу любови Божої. Воскреслий Господь спрямовує апостолів до людей, аби продовжували розпочату Ним працю спасіння, навчали всі народи та хрестили їх в ім'я Святої Тройці. А Він перебуватиме зо Своїми „пovсякденno аж до кінця віку” (Матв. 28:20).

Євангелія від св. Марка

“Збулися часи, — і Боже Царство наблизилось. Покайтесь, і віруйте в Євангелію!”

Марк. 1:15.

Марко, перу якого належить друга за порядком Євангелія, називався також Іваном.

Мати його Марія мала власний просторий дім в Єрусалимі. Гостинно приймали в ньому апостолів, які сходилися сюди для молитви. Коли цар Ірод Агріппа, щоб догодити юдеям, ув'язнив ап. Петра і мав намір прилюдно стратити його, в цьому домі „багато зібралося й молилося” Богові за врятування апостола. Чудесно випроваджений ангелом Господнім з в'язниці, саме до цього дому прийшов апостол, бо був певний, що застане там на молитві інших апостолів та вірних (Дії ап. 12:12).

Діяльному і саможертованому Варнаві приходився Марко племінником (Кол. 4:10). Супроводив Варнаву й ап. Павла в іхній першій місійній подорожі (Дії ап. 12:25). Невигоди подорожі, очевидно, відбилися на молодому Маркові, і з Памфілії він

повернувся додому. Пізніше, коли ап. Петро, переслідуваний Іродом Агріппою, змушений був залишити Єрусалим і пішов проповідувати до Антіохії, Понту, Галатії, Каппадокії, Азії й Віфінії, присідався до нього і Марко, і відтоді став його постійним супутником.

Родину Марка зв'язувало з апостолом багато подій, Марко зростав на його очах, і апостол любив його як сина: „Вітає вас разом вибрана Церква в Вавілоні, і Марко, мій син” (1 Пет. 5:13). При потребі допомагав він у служінні й ап. Павлові: „Візьми Марка, і приведи з собою, бо мені він потрібний для служби” (2 Тим. 4:11).

Роки, проведені при апостольському служінні, стали Маркові високою школою, і з юнака, що колись, загорнувшись у покривало, відважився іти слідом за арештованим Христом, вийшов великий евангeliст. Йому ап. Петро доручає благовістя Євангелії у стародавньому своєю культурою Єгипті.

Олександрія того часу не поступалася зосередженням інтелектуальної діяльності перед Афінами і Римом. Ще у 280-180 роках до Різдва Христового в Олександрії 72 вчені зробили монументальний переклад Старого Заповіту з гебрайської на грецьку мову, знаний під назвою „Септуагінта”, скрочено — LXX, чи „Переклад Сімдесятъох”.

Служіння Марка в Єгипті проходило так успішно, що незадовго в Олександрії постала Церква за взірцем Єрусалимської й Антіохійської. Відома Олександрійська християнська школа вважала Марка своїм засновником. Мученичою смертю в цьому місті засвідчив евангeliст Марко свою вірність Господеві та правдивість проповідуваної ним Господньої науки.

Стародавні передання одноголосно стверджують, що св. Марко написав Євангелію під особливим впливом ап. Петра.

Папірус Честер - Бітті Євангелій від св. Марка 7:25-8:1,
що відноситься до 3-го віку.

Свідоцтво Папія, учня апостола Івана, від якого він отримав відомості про Євангелію від св. Марка, а також сучасника євангелиста Марка, в „Історії Церкви” (III, 39) Євсевія Кесарійського читається:

„Марко, тлумач Петра, з точністю записав усе, що запам'ятав, хоч і не притримувався порядку слів і дій Христових, тому що сам не чув Господа і не супроводив Його. Пізніше він був з Петром; але Петро викладав науку з метою задовольнити потреби слухачів, а не з тим, щоб бесіди Господні передати за порядком. Тому Марко зовсім не провинився, описуючи деякі події так, як пригадував їх; він дбав лише про те, щоб не пропустити чогось почутого чи не переінакшити”.

У згаданому вже творі „Про єресі” Іриней стверджує, що Марко, учень і тлумач ап. Петра, передав на письмі те, що було проповідувано ап. Петром.

За збереженим Євсевієм Кесарійським оповіданням Климента Олександрійського (бл. 155-215 рр.), одного з найвизначніших представників знаменитої Олександрійської школи, до якого без труднощів могло дійти достовірне передання про Марка, римські християни, під час перебування в Римі Марка разом з ап. Петром, звернулися до Марка з проханням, аби він записав для них усну проповідь ап. Петра. Ап. Петро не перешкоджав тому і не побуджував; він радів горливістю римлян і, коли написана була Євангелія, прилюдно сквалив написане. „І цей запис, — додає Климент, — називається Євангелією Марка”. Наділена апостольським авторитетом, Євангелія від св. Марка стала від того часу набутком усієї Церкви. Час написання книги, таким чином, визначується до 67 року, тобто до мученичої смерті ап. Петра.

Характерним для Євангелії від св. Марка є те, що вона на самому початку стверджує з повною

певністю найвищий факт: „Початок Євангелії Ісуса Христа, Сина Божого”.

Ісус Христос — Син Божий — це найістотніше. Тож нема тут потреби в доказах Його родоводу, нема частих посилань на пророцтва Старого Заповіту. Євангелія ця в основному призначена для людей, яких не зобов'язує дискусія у питаннях Закону. Для них найважливіше — пізнати Особу Христа та зрозуміти Його благодатне діло спасіння всього людства.

Ісус Христос, в описах євангелиста, енергійно діючий, постійно зайнятий служінням. Описи прості, короткі, але яскраві фактами. Проповіді Христа стислі, бо сама діяльність Його є проповіддю про те, що Він Син Бога Всешишнього. Христос повний руху і життя, нічого не відкладає, а спішить з допомогою на кожну потребу. Словеса: „зараз”, „скоро”, „негайно”, так часто вживані в Євангелії, характеризують Христа більше Особою діл, ніж слів. Він уздоровляє словом невидужні хвороби, виганяє демонів, виявляє силу над смертю, над законами природи. При цьому знаходить час, щоб прийняти і пригорнути діток та дати їм Своє благословення.

Своїм служінням Господь установив новий принцип людського урядування: „Ви знаєте, що ті, що вважають себе за князів у народів, панують над ними, а їхні вельможі їх тиснуть. Не так буде між вами, але хто з вас великим бути хоче, — нехай буде він вам за слугу. А хто з вас бути першим бажає, — нехай буде всім за раба. Бо Син Людський прийшов не на те, щоб служили Йому, але щоб послужити, і душу Свою дати на викуп за багатьох” (Марк. 10:42-45).

Принцип служіння, а не панування, повинен керувати і життям Його Церкви, прирівнюючи її взаємодію до організму, а не організації: „І коли терпить один член, то всі члени з ним терплять; і

коли один член пошанований, то всі члени з ним тішаться. І ви — тіло Христове, а зосібна — ви члени!” (1 Кор. 12:26-27).

Син Божий Сам показав приклад такого принципу служіння. Він поніс гріх світу на хрест Голгофи і став нашим Спасителем. Виконавши Своє служіння на землі, Він „вознісся на небо, і сів по Божій правиці”, „Він праворуч Бога, і Він і заступається за нас” (Марк. 16:19; Рим. 8:34).

Євангелія від св. Марка провадить нас до такої віри, яку висловив сотник під голгофським хрестом: „Чоловік Цей був справді Син Божий!” (Марк. 15: 39).

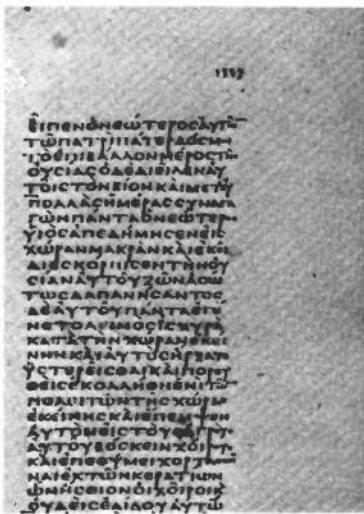

Євангелія від св. Луки

**“Щоб пізнав ти істоту науки,
якої навчився”.**

Луки 1:4.

Сторінка з Євангелії від св. Луки
Ватиканського Кодексу.

Ранні християнські джерела беззастережно визнають Луку автором третьої Євангелії та, як її продовження, книги Дії святих апостолів. Обидві книги складають гармонійну цілість. Друга розпочинається тим, чим закінчується перша.

Екзегети часто називають Євангелію від св. Луки — Благовістям Спасителя світу, а Дії святих апостолів — Євангелією Духа Святого. У першій книзі з послідовною детальністю відображене прихід на землю Господа, як Сина Людського, милостивого, співчутливого, спасаючого. У другій чується могутній голос свідоцтва Духа Святого про вознесеного на небо Виконавця нашого спасіння, про виконання благодатної обітниці збудування Христової Церкви, як непереможної небесної установи на землі, про торжество незрівнянних євангельських ідей в ранньому апостольському періоді.

Походив Лука, за переданням, з Антіохії у Сіриї. За фахом був лікарем. Освічений, володіє близькою до класичної грецькою мовою. Спостережливий, докладний у передаванні подій і фактів.

Хоч ім'я Луки не знаходиться між іменами двадцяти апостолів, однак, за одним із передань, він належав до числа сімдесяти учнів, призначених Господом для особливого служіння. Тому євангелист міг бути самовидцем багатьох подій, що відбувалися за часу перебування на землі Спасителя. Про Луку згадує ап. Павло у своїх трьох посланнях. Сам же Лука скромно промовчує своє ім'я; описуючи тогочасні події, обминає свої автобіографічні деталі, історію свого навернення, обставини зустрічі та зближення з ап. Павлом. І якщо виявляє себе в Діях святих апостолів, то тільки вживуючи займенника першої особи множини „ми”. Слідкуючи за цим займенником, можемо багато довідатися про життя вірного Господу і відданого ап. Павлу євангелиста.

Перше свідоцтво про перебування Луки в оточенні ап. Павла застас його в Троаді: „І Павлові з'явилось видіння вночі: якийсь македонянин став перед ним і благав його, кажучи: „Прийди в Македонію, і нам поможи!” Як побачив він це видіння, то ми зараз хотіли піти в Македонію, зрозумівши, що Господь нас покликав звіщати ім Євангелію” (Дії ап. 16:9-10). При цьому це „ми” бринить в автора тоном не першого знайомства, а готової дружби.

У місті Філіпах Лука, очевидно, затримався, бо в описі закінчення другої місійної подорожі ап. Павла про нього нічого не згадується.

Через сім років Лука знову приєднався до апостола в його третьій місійній подорожі і саме в Філіпах. Звідси подорож їхня проходить через Мілет, Тир, Кесарію до Єрусалима.

Коли ап. Павла арештували в Єрусалимі і відправили на розгляд справи до Рима, то і Лука від-

правився з „в'язнем Христа”, терпить разом невигоди подорожі, і не залишає його протягом перебування в ув'язненні. Лука був другим після Тимофія співробітником, якого ап. Павло особливо цінував. Його щирість до апостола викликала в Посланні до колосян ніжну дописку: „улюблений лікар”. А віданість його просвічується в хвилюючій замітці: „Зомною сам тільки Лука” (2 Тим. 4:11).

Правдоподібно, що то був Лука, який ішов з Клеопою до Еммаусу, коли їх зустрів дорогою воскреслий Господь (Луки 24:13-35).

Іриней у творі „Про ересі” зазначує, що Лука, супутник ап. Павла, виклав у книзі проповідувану ап. Павлом Євангелію.

Юстин філософ у своїх апологічних творах широко користується Євангелією, і наводить 25 текстів з Євангелії від св. Луки.

Оріген (бл. 185-253 рр.), церковний учитель і письменник, свідчить: „Третя Євангелія Луки, схвалена Павлом”.

Як видно із вступу, Лука старанно і пильно готувався до своєї відповідальної праці. Дослідив усе, що вже було перед тим написане, та „все від першої хвилі докладно розвідавши”, щоб „описати за порядком” (Луки 1:1-3). Під час перебування в Єрусалимі він мав можливість зустрітися з ап. Петром, Яковом Молодшим, якого називали братом Господнім, та Іваном, учнем, якого любив Ісус (Дії ап. 20). Певно, він знав Марію, матір Ісуса, та родичів Іvana Хрестителя. Як старанному дослідникові, йому не обминути було й інших самовидців Христа з числа тих, що про них згадує ап. Павло: „А потім з'явився нараз більше як п'ятирічам браттям, що більшість із них живе й досі, а деято й спочили” (1 Кор. 15:6).

Свої розповіді Лука пов’язує з тогочасними історичними подіями і наводить чимало фактів, не згаданих іншими евангелистами. Вірогідність зібраних

ним відомостей стверджується порівнянням з даними, записаними юдейським істориком Йосипом Флавієм.

Євангелія розпочинається з підготовчого періоду до приходу на землю Спасителя. Написана з хронологічною докладністю, яскравою реальністю і глибоким переконанням щодо основи та незмінності Господньої науки спасіння. Усе в ній на висоті, усе в захоплюючому священному русі.

Понад чотири століття минуло від часу останнього старозавітного пророка Малахії, і, за благодатию Божою, настала визначена пора для приходу Більшого від пророків: „Світ із висоти нас відвідав, щоб світити всім тим, хто перебуває в темряві й тіні смертельній, щоб спрямувати наші ноги на дорогу миру!” (Луки 1:78-79). Події тут мають не тільки свою земну історію, а й висвітлені в історії небесній.

Священикові Захарії з'явився у храмі ангел Гавріїл і радісно сповістив, що молитва його вислухана, народиться йому син, і „він буде великий у Господа”. При цьому виясняється таємниця родинної духовної атмосфери, в якій виховуються великі мужі Божі: „І обое вони були праведні перед Богом, бездоганно сповняючи заповіді й постанови Господні” (Луки 1:6).

Через шість місяців той же небесний вісник благовістив у Назареті діві Марії: „І ось ти в утробі зачнеш, і Сина породиш, і даси Йому імення Ісус”. „Як же станеться це?” — питання, що довго хвилюватиме людський розум. І ангел відповів: „Дух Святий зліне на тебе, і Всешишного сила обгорне тебе, через те то й Святе, що народиться, буде Син Божий!” (Луки 1:35).

Господь особисто приєднується до Свого створіння. На початку створення світу Дух Божий з'явився серед хаосу і матерії, і вклав життя до матерії,

тоді виділив мислячу істоту людську, а різдвяної ночі Сам втілився. Він народився від Діви і від Духа Божого, і цим дав людству можливість народитися від Духа, щоб створити новий народ, Боже суспільство, Боголюдство.

Хвала діви Марії передана в таких натхненних тонах, з такою внутрішньою силою, глибиною віри і смиренням серця, що бринить благоговінням у віках.

Ангельський спів над Віфлеємськими полями рік-річно відбувається в мільйонах людських сердець, а вся велична різдвяна панорама досі неви-черпна своєю силою зворушення.

А притча про милосердного самарянина? (Луки 10:29-37). Якщо формалісти можуть поглянути на покривдженого злочинцями і, посилаючись на зайнятість своїми обов'язками, байдуже відійти, то у милосердного самарянина є не тільки час, а й олиця, вино, перев'язочні матеріали, а на додаток гроші та співчутливе серце, щоб допомогти нещасному. Як незмірно зобов'язане їй людство інтенсивністю самопосвяти для свого близького! Скільки то жорстоких, загрубіліх сердець зм'якшується під впливом її високої шляхетності! Скільки то покривджених, вистражданих бідарів благословляють виявлене до них милосердя, зроджене цією дивною притчею!

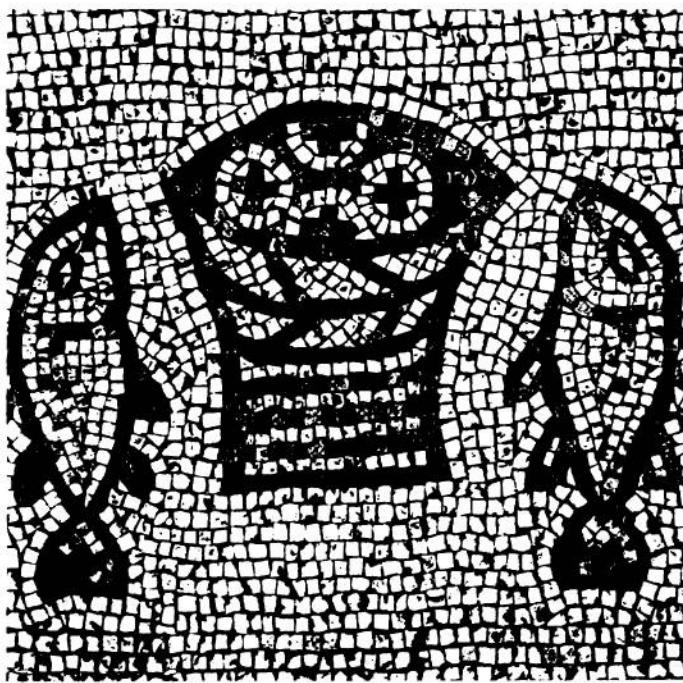
I, безперечно, не можна охопити все те життєво важливе значення, порушене притчею про загублену вівцю, загублену драхму, та про блудного сина (Луки 15:1-32). Тут зворушлива картина Доброго Пастиря, що кладе життя власне за вівці, коштовності душі людської і Божого старання, щоб її, загублену, відшукати, любови і милосердя Небесного Отця до недосвідченої Своєї дитини. Брятування заблуканого грішника, знайдена загублена душа, опам'ятання марнотратного сина — не буденні події, а та-

кого значення, що звертають на себе увагу на небесах: „Так само, кажу вам, радість буває в Божих ангелів за одного грішника, який кається”.

Історія багача і Лазаря не належить ні до притч, ані до алегорій (Луки 16:19-31). У ній факти з по-тойбічного світу. Ісус Христос просто і серйозно відповідає на питання, що стосується позагробового стану людини. Смерть не є закінченням існування, а тільки способом переселення людини до іншого місця. За винятком фізичної частини, людина повністю зберігає всі якості своєї особистості. Вона відповідальна за свої земні діла перед правосуддям Божим. Багач відійшов від волі Божої і порушив заповідь любові до свого ближнього, знектував право вбогого на нормальні умови життя. Тому сам втратив право на умови райського життя. За нашого часу справа права людини не в ліпшому стані, ніж то було за часу Лазаря. І горе тому, хто в тій чи іншій формі спричиняється до такого стану.

Як людині віправити своє хибне життя? Євангелист відповідає прикладом Закхея (Луки 19:1-10). Заподядливий збирач податків забажав побачити Христа. Христос не обминув його бажання, більше того, зайшов до його дому. Особиста зустріч з Божественным Гостем так вплинула на Закхея, що викликала корінну зміну в його серці і житті. І Христос, прощаючи його, промовив до нього: „Сьогодні на дім цей спасіння прийшло”.

При всьому Своєму перевантаженні щоденним служінням, Ісус Христос знаходив час для молитової спільноти із Своїм Небесним Отцем. Основні перехідні моменти у Своєму житті Він неодмінно зустрічав молитвою. Він молився під час Свого хрещення, виходив на місце самотнє й молився у дні особливо напруженої праці, перед визначенням апостолів „перебув цілу ніч на молитві до Бога”, навчав, „що треба молитися завжди, і не занепадати духом”

Мозаїка у церкві поблизу Капернауму з 3-го віку на пам'ятку чуда, коли Христос нагодував п'ять тисяч людей (Лук. 9:10-17).

(Луки 3:21, 5:16, 6:12, 18:1). Таємниця Його молитовного життя доводить, яке велике значення надавав Він молитві, та який важливий у цьому приклад для всіх нас.

У притчах, діях Христа і в самому Його імені „Син Людський” відчуваються нові Божі плани в духовному житті світу. Відчувається, що надійшов час для виходу за кордони традиційного обмеження, що для розкриття найвищої Божої Правди затисні межі Палестини.

Через всю Євангелію проходить золотою ниткою головна тема: Господь Ісус є Спаситель світу. Кожна сторінка пов’язана з Його ключевим висловом: „Син бо Людський прийшов, щоб знайти та спасти, що загинуло!” (Луки 19:10). Звичайно, такий широкий прояв Божої благодаті не зрозумілій вузькості первосвящеників, книжників, фарисеїв, і Христове служіння відплачуються голгофським хрестом. Але Божа любов невмируща! Життя засяяло із гробу! Божий план спасіння світу став доконаним фактом.

Протягом сорока днів воскреслий Господь з’являвся апостолам, навчав їх, вони мали можливість дотикатися до Нього своїми руками, слухати і розуміти глибше Його науку. Кожен раз Він все більше відкривався їм, і вони все певніше пізнавали в Ньому Того, про Кого „в Законі Мойсеєвім та в Пророків, і в Псалмах написано”.

Невимовно захоплюючими для апостолів були такі зустрічі з улюбленим Господом. Не спадало їм і на думку, що дні такої дорогої спільноти швидко зближаються до кінця.

Готуючи їх до Свого відходу, Господь дав їм велике завдання: „щоб у імення Його проповідувалось покаяння, і прощення гріхів між народів усіх” (Луки 24:47).

Після прощальної бесіди „Він вивів за місто їх аж до Віфанії, і, знявши руки Свої, поблагословив їх. І сталося, як Він благословляв їх, то зачав відступати від них, і на небо возноситись” (Луки 24:50-51).

У книзі Дії святих апостолів евангелист доповнює, що коли хмара забрала Христа сперед очей апостолів, „то два мужі у білій одежі ось стали при них, та їх сказали: „Галілейські мужі, — чого стоїте її задивляєтесь на небо? Той Ісус, що вознісся на небо від вас, прийде так, як бачили ви, як ішов Він на небо!” (Дії ап. 1:10-11).

У Христовій Церкві зберігається постійно непокітна віра, що надійде щаслива хвилина, коли її улюблений Господь знову з'явиться на землю, але не для того, щоб страждати вдруге, а для того, щоб Йому відданіх і вірних прийняти у славу Свого Небесного Отця.

Призначалась третя Євангелія для „високодостойного Теофіла”, який, за припущенням, був грецького походження, очевидно, шанований між християнами, аби представити йому та разом з тим християнам з усіх народів точні факти, що відносяться до Ісуса Христа — Спасителя світу. Тому роздовід Ісуса ведеться в ній не від Авраама тільки, а від Адама, праотця всіх народів. Час, коли вона була написана, визначають на підставі книги Дії святих апостолів. Книгу цю, написану після Євангелії, Лука закінчив відомістю про дворічне перебування ап. Павла в Римі, і в цьому часі, тобто близько 63 року, її написав. Отже Євангелія мала б бути написана раніше 63 року.

У Другому посланні до коринтян знаходиться замітка, що ап. Павло схвалив працю евангелиста Луки: „А з ним разом послали ми брата, якого по всіх Церквах хвалять за Євангелію” (2 Кор. 8:18).

Вона стала невід'ємною книгою Новозаповітного Канону.

Смерть ап. Павла не зупинила служіння евангелиста. „Служіння Божественному Слову, — каже св. Епіфаній, — доручене було Луці, який переважно проповідував у Галлії”. Згідно з переданням, Лука помер мученичою смертю і був похований у Константинополі.

Євангелія від св. Івана

“Це ж написано, щоб ви ввірували,
що Ісус є Христос, Божий Син, і щоб,
віруючи, життя мали в ім’я Його!”

Івана 20:31.

СВАНОНА ГЛА

СКОНИБЕСЛОВО
ИСЛОВОБЕТОГ
БА НБАБЕ
СЛОКОДСЕБЕ
ИСКОННОУ
БА ИТВМЬ ВСАВЗ
ШАДНБЕЗНЕГОНН
УТЮЖЕНЕБЫСТЬ
ИЖЕБЫСТЬФВТО
МЪЖНВОТЪБЕ·И

ЖНВОТЪБЕСВЕТЬ
УЛОВЪКОМЪГИСВЕТЬ
ТЪВЛЫМЕСВЕТЬ
ТЫСАЧНТЫМАКГО
НЕОБАТЪБЫСТЬ
УЛВКУПОСКЛАНЪ
ОТЪБА·НИМАКМОУ
НОАНДГТЪПРИДЕ
ВЪСВЕДѢТЕЛЬ
СТВОДАСЪВѢДЕТЕ

Перша сторінка Євангелії від св. Іvana “Остромирової Євангелії”,
переписаної в 1056 - 1057 роках із староболгарського оригіналу,
як припускають, у Києві.

Апостол Іван був сином Зеведея та Саломії, сестри матері Спасителя. Родом із Віфсаїди в Галлії. Зеведей займався рибальством, мав власного човна, наймав робітників. Разом із батьком працював Іван та його брат Яків. Саломія належала до тих жертвенних жінок, що служили Христу своїм маєтком, а також принесли пахощі до Його гробу. Даровитий від природи, він настільки був освічений, що володів рідною та грецькою мовами, що того часу вважалося не малою перевагою. Мав доступ до дому первосвященика.

Не під впливом раптової зміни, а з раннього віку осяює його Божа благодать, ведучи дорогою побожності, шляхетности та очікування обіцянного в пророцтвах приходу Месії. Він один із двох учнів Івана Хрестителя, що глибоко сприйняли його свідоцтво про Христа: „Ото Агнець Божий!” — і зробили пер-

ший крок зближення із своїм Месією. Безповоротно пішов за Христом, покликаний на березі Галілейського моря (Марк. 1:19-20). Від того часу ап. Іван займає найближче місце в оточенні Христа. По особливій Божій ласці він та апостоли Петро й Яків удостоєні стати самовидцями окремих дій і пережиття Спасителя: воскресіння дочки Яіра, Переображення та приготування до хресної самопожертви. Відважно пішов за любим Учителем до двору первосвященика, зоставався там довгі години і пережив усю людську несправедливість тієї страшної ночі. Не боявся стояти, з матір'ю Ісуса та іншими відданими жінками, під голгофським хрестом, поруч Страждальця, відкиненого і приреченого на ганебну смерть синедріоном. Його опіці Ісус, вмираючи на хресті, доручив Свою матір Марію.

Звичайно, у Христовій школі ап. Івану треба було пройти особливу науку, багато дечого навчитись та дечого позбутись, аби від імені „сини громові”, даного йому і його брату Якову, перейти на становище „учня, що Ісус його любив” (Марк. 3:17; Ів. 19:26). Рідко кому припадало в житті таке славне призначення, як ап. Івану. Можна це зрозуміти хіба у світлі того, що він був таким начинням, яке могло найбільше сприйняти Господню любов, відчути всю її благодатну багатогранність і відобразити в житті та передати світові в священих книгах.

По Вознесенні Христа ап. Іван у числі тих, що в Церкві, за виразом ап. Павла, „стовпами вважаються”. Вірний отриманому дорученню, дбайливо піклувався Марією, матір'ю Спасителя, позоставався і проповідував тільки в межах Палестини. Після смерті діви Марії в 57 році поніс вістку Доброї Новини до інших місць. Зберігся один переказ про те, що він побував у Римі. Основним же полем своєї діяльності вибрав Малу Азію, зробивши Ефес своїм осідком. Тут заснував Церкви в різних містах, до-

глядав Господню працю та виплекав таких видатних єпископів, як Полікарп і Папій.

Відмінні для апостола любови Господні плани: „Якщо Я скотів, щоб він позостався, аж поки прийду...” — провадили його так, що полум’я переслідувань ранньої Церкви не обпалило його. Лиш за часу імператора Доміціана (81-96 рр.) висланий був на скелястий острів Патмос, де дароване було йому виняткове об’явлення слави Христа та Господнього плану щодо будучини Церкви і цілого світу. Незадовго до своєї смерті Доміціан розпорядився припинити переслідування християн, і апостол міг повернутись із заслання до свого служжіння в Ефесі.

Климент Олександрійський (бл. 155-215 рр.), який подорожував до Азії і зібрав деякі передання про останні роки ап. Іvana, оповідає: „Коли, по смерті тирана, Іван повернувся з острова Патмоса до Ефесу, то переходив він до крайніх меж країни, виконуючи бажання тих, що його прохали, чи для визначення єпископів, чи для остаточного встановлення Церков, чи для того, щоб поставити в священство людей, на яких Дух Святий показував йому як на достойних...”

Одного разу малоазійські єпископи і пресвітери показали ап. Івану три книги Євангелії, написані Матвієм, Марком та Лукою, і звернулися до нього з проханням, щоб він записав ще ті бесіди Господа, про які так багато розповідав їм апостол. Перші християни, які любов до Господа ставили понад власне життя, прагнули знати якнайбільше про Нього, про Його діяльність, про Його науку. До того ж, не в усіх вміщувалось, як і тепер не вміщується, об’явлення Божого в людському, не для всіх була зrozумілою totожність Сина Божого і Сина Людського. Без особливого духовного просвітлення зарозумілому людському розумові легко було opinитись на роздоріжжі єретицтва. Ап. Іван, який був самовид-

цем розкриття багатьох Божих таємниць спасіння роду людського, і який глибоко розумів правду Божого об'явлення в Христі Ісусі, міг передати вичерпуючі пояснення Церкві, яка буде відчувати в тому гостру потребу по закінченні апостольського періоду.

В „Мураторіянському Фрагменті” збереглося передання, що ап. Іван відповів: „Перебудьте в пості зі мною три дні, — і тоді ми розкажемо один одному відкриття, яке може бути дане нам окремо”. Тієї ж ночі ап. Андрію було відкрито, що ап. Іван „повинен розповісти все від свого власного імені, і що всі повинні розглянути його писання”. „І тоді, — каже бл. Єронім, — після закінчення посту, наповнений богонатхненною правдою, він написав послану з неба передмову: „Споконвіку було Слово”.

Четверта Євангелія, подібно до першої сторінки книги Буття, вводить нас безпосередньо у присутність Божу.

У відміну від трьох попередніх євангeliстів, ап. Іван описує головним чином Божественну природу Христа. Як велике заховувалось у Його скромній людській подобі!

Розсунулися широко безмежні небесні обрії, і апостол бачить неземний родовід Спасителя. Ісус Христос — Господь з неба! Однороджений Син Небесного Отця! Передвічна таємниця Споконвічного Слова: „Споконвіку було Слово, а Слово в Бога було, і Бог було Слово” (Ів. 1:1). Він одноістотний Отцю: „Я й Отець — Ми одне!” (Ів. 10:30). У Свого Отця „Він був сяєвом слави та образом істоти Його” (Євр. 1:3). Вічно існуючий з Отцем, Він уже перед створенням світу поділяв славу Свого Отця: „І тепер прослав, Отче, Мене Сам у Себе тією славою, яку в Тебе Я мав, поки світ не настав” (Ів. 17:5). У Його невичерпній творчій ідеї все, що існує, отримало своє буття: „Усе через Нього повстало, і ніщо,

що повстало, не повстало без Нього” (Ів. 1:3). Уділ Слова (Логоса) чинить усе буття премудрим і достойним ділом Божим. І сам світ, а не тільки людина, стає в Ньому відзеркаленням Божим. Споконвічне Слово, коли надійшла повнота часу, зодягнулось у тіло, і перебувало між людьми, аби дати їм можливість дорогою духовного народження підійти до слави синівства Божого: „А всім, що Його прийняли, їм владу дало дітьми Божими стати, тим, що вірять у імення Його, що не з крові, ані з похадливости тіла, ані з похадливости мужа, але народились від Бога” (Ів. 1:12-13).

Бесіда Господа з ученим богословом Никодимом коментує таке народження кардинальною умовою вспадкування Царства Божого: „Ісус відповів і до нього сказав: „Поправді, поправді кажу Я тобі: Коли хто не народиться згори, то не може побачити Божого Царства” (Ів. 3:3).

Йдеї плекали свій привілей перед Богом на родовому зв’язку з праотцем Авраамом: „Наш отець — Авраам” (Ів. 8:39). Христос же знав, що вони не зберегли даного їм привілею, і, як усі інші народи, „згрішили, і позбавлені Божої слави” (Рим. 3:23). У Христі Ісусі не родові зв’язки, не формальна релігійна принадлежність, не зовнішнє визнання, а духовне народження оприлюднює споріднення людини з Богом.

Ця тема продовжується у бесіді з самарянкою. На питання самарянки про місце поклоніння Богові, Христос відповів: „Але наступає година, і тепер вона є, коли богомільці правдиві вклонятися будуть Отцеві в дусі та в правді, бо Отець Собі прагне таких богомільців. Бог є Дух, і ті, що Йому вклоняються, повинні в дусі та в правді вклонятися” (Ів. 4:23-24).

Майбутнє Царство належатиме до світу духовного. Бажаючи прийняти його громадянство, необхідно стати духовними через народження від Бога:

„І це скажу, браття, що тіло й кров посісти Божого Царства не можуть” (1 Кор. 15:50). Тут стає зрозумілим інший апостольський вираз: „Через те відтепер ми нікого не знаємо за тілом; коли ж і знали за тілом Христа, то тепер ми не знаємо вже!” (2 Кор. 5:16).

„Закон духа життя в Христі Ісусі” має діяти уже тут, у земному житті (Рим. 8:1-2). І для впровадження цього „закону” Господь обіцяв послати Духа Святого. Як колись при створенні світу, так і тепер Дух Святий введе до людського серця силу нового життя: „А як прийде, Він світові виявить про гріх, і про правду, і про суд: тож про гріх, — що не вірують у Мене; а про правду, — що Я до Отця Свого йду, і Мене не побачите вже; а про суд, — що засуджений князь цього світу” (Ів. 16:8-11).

У день П'ятидесятниці збулася Христова обітниця — Дух Святий зійшов на апостолів і відкрив нову сторінку в історії нашого духовного життя (Дії ап. 2:1-4). Від того часу Господь Ісус посилає дар Духа Святого кожному, хто прагне пізнати на собі Його благодатну, відроджуючу дію.

Уся четверта Євангелія служить розкриттям і підкресленням Божественности Ісуса Христа та Його споконвічного буття з Богом Отцем. На ствердження цього факту наводяться вирази, що Він „знає Сам, що в людині було”, що Він „з неба зійшов”, „від Отця вийшов”, та приклади надприродних дій — відкрив очі чоловікові, що сліпий був з народження, воскресив Лазаря, що вже чотири дні знаходився у гробі, з'являвся Своїм учням, коли двері приміщення, де вони збирались, були замкнені.

До речі, постаті апостолів, Марії Магдалини, що не мали уяви про воскресіння Христа, а зокрема скептика Хоми, настільки натуральні, що не залишають найменшого місця для сумніву в правдивості всієї евангельської історії.

Із фактів земного життя Христа ап. Іван наводить в першу чергу ті, що про них не згадано у передніх Євангеліях. Перші три евангелисти описують переважно служіння Христа в Галілеї, а четвертий доповнює діяльністю в Юдеї. Однак життя Христа настільки необхватне в своїй багатогранності, що ап. Іван, як найближчий самовідець цього життя, закінчує Благовістя словами: „Багато є й іншого, що Ісус учинив. Але думаю, що коли б написати про все те зокрема про кожне, то й сам світ не вмістив би написаних книг!” (Ів. 21:25).

Любов Небесного Отця подарувала нам світло життя, і це життя — в Його Сині. Тому дана нам четверта Євангелія, — „щоб ви ввірвали, що Ісус є Христос, Божий Син, і щоб, віруючи, життя мали в ім’я Його!” (Ів. 20:31).

Четверта Євангелія написана грецькою мовою, приблизно між 80-90 роками. Вірогідність її апостольського авторства стверджує збережене свідоцтво Іринея, в якому розповідається, що коли він був ще хлопцем, то чув з уст Полікарпа, учня ап. Івана, єпископа Смірни, і багатьох інших пресвітерів багато достопам’ятного про Івана, учня Господнього, який жив у Ефесі, написав Апокаліпсис та Євангелію.

За переказом, в останні роки свого життя, апостол любив часто нагадувати оточуючим його віруючим: „Дітоньки, любіть одні одних”. Дожив він до часу імператора Траяна, і в столітньому віці відійшов у вічні оселі Господа, Якого безмежно любив та Якому все життя віддано служив. Полікарп, єпископ Ефесу в другому столітті, записав: „В Азії згасли того часу два великі світила, які воскреснуть останнього дня під час приходу Господнього, коли Він прийде з неба у славі за святыми Своїми. Хочу сказати про Пилипа, який був одним із дванадцяти апостолів і помер в Єраполі... Друге світило — це

Іван, що склонився до грудей Господа і носив знамено вищого священства; він був мучеником і вчителем. Помер в Ефесі, де й знаходиться його гробниця”.

Вірогідність Євангелії

“Що ми бачили й чули —
про те ми звіщаємо вам”.

1 Ів. 1:3.

Папірус першої половини другого віку
з текстом Євангелії від св. Іvana
18:31-33, 37-38.

Служіння Спасителя на землі полягало в основному в проповіді Євангелії та в практичній допомозі нещасним. Не залишив Він по Собі жодних власних записів принесеного Божественного об'явлення. Усім було на початку і благовістя апостолів та інших самовидців Його життя й діяльності.

Палестина в ті месіанські часи була повна свідків незвичайних Господніх діл: уздоровлених від різних недуг, самовидців Його чудодіянь та тих, що мали щастя слухати Його благословенну науку. Причому свідки такі були не тільки до часу голгофської смерти Спасителя, але, як стверджує ап. Павло, і по Його тріумfalльному воскресінні: „Бо я передав вам найперш, що й прийняв, — що Христос був умер ради наших гріхів за Писанням, і що Він був похований, і що третього дня Він воскрес за Писанням, і що з'явився Він Кифі, потім Дванадцять

тьом. А потім з'явився нараз більше як п'ятистам браттям, що більшість із них живе й досі, а дехто спочили. Потому з'явився Він Якову, опісля — усім апостолам. А по всіх Він з'явився й мені” (1 Кор. 15:3-8).

Найраніша знана нам Апологія належить епископу Квадрату, який подав своє прохання про захист християн імператору Адріану (117-138 рр.). Історик Евсевій зберіг від неї слідуючий уривок: „Діла Спасителя нашого були дивні, тому що правдиві. Це були уздоровлені з хворих, воскрешені з мертвих. Тих, кого уздоровляв Він і воскрешав, бачили не тільки в часі цих чуд, але й значно пізніше. Жили вони не тільки доки Спаситель наш перебував на землі, але позостались і після Нього; багато з них живуть донині”.

Тому запит на записи всім відомого і багатьма баченого не давав себе спочатку відчувати. Коли ж Церква стала чисельно зростати та коли обставини стали вимагати систематизованого удоводнення ізраїльському народу того, що в Ісусі Христі сповнилися пророцтва про прихід Месії, чи всім іншим народам, що прийшов Спаситель світу, тоді назріла потреба Божественне об'явлення в докладності закріпити на письмі. Наслідок такого процесу складають чотири книги Євангелії, супроводжувані апостольським авторитетом, за яким, у свою чергу, стоїть Церква з беззастережним акцептуванням їх канонічності.

Спроби деяких незнаних авторів дати свою версію життєпису Христа, як, наприклад, „Євангелія від Петра”, „Євангелія від Фоми”, „Євангелія Никодима”, „Євангелія єреїв”, „Євангелія єгиптян”, Церква розглядає з всебічною пильністю і залишає їх між апокрифічною літературою.

Вірогідність чотирьох канонічних книг Євангелії протягом своєї майже двохтисячорічної історії

не зустріла заслуговуючого на увагу спростування. Євангельський текст зостається безперечним історичним джерелом. Підтримується це зокрема тим, що Євангелія, услід за її появою в письмовій формі, була широко коментована ранніми письменниками. За провидінням Божим, незважаючи на тяжкі перші віки християнства, на спеціальні імператорські едикти про знищення Святого Письма, збережено для нас як саму Євангелію, так і багато ранніх документальних даних про неї: свідоцтва мужів апостольських, твори християнських апологетів. Збереглися сліди і тогочасної літератури поганських письменників, неприхильників християнства, критично загостреної проти священних християнських книг. Крім того, не позбавлені свого історичного значення для Євангелії написи та зображення, зроблені християнами в катакомбах.

Отож, Євангелія не стоїть одиноко в нашій історії. Незгасний райдужний слід залишає вона по собі.

Майже всі мужі апостольські, які були безпосередніми учнями апостолів, та апологети, що захищали християнство перед поганським і юдейським світом, у своїх творах наводять тексти з Євангелії. Із творів безпосередніх учнів апостолів збереглися: послання Варнави, Ігнатія, Полікарпа, Климента Римського, а також уривки творів Папія, Іринея та інших.

Варнава. — Близький до апостолів, співпрацівник ап. Павла, дядько євангелиста Марка. Написав „Послання”, яке, за свідоцтвом Климента Олександрийського, визнавалось автентичним. Історики датують його 70-80 роками. В цьому „Посланні” знаходяться дві дослівні цитати з Євангелії від Матвія: „Бо Я не прийшов кликати праведних, але грішників до покаяння” (9:13), і: „Бо багато покликаних, — та вибраних мало” (22:14), додавши до останньої — „як написано”, чим засвідчив, що взяв їх не з

усного передання, а з писаного джерела. Також одна цитата з Євангелії від Луки: „І кожному, хто в тебе просить — подай” (6:30).

Ігнатій. — Єпископ Антіохійський від 67 до 107 року. За свідоцтвом Євсевія та Єроніма, був учнем ап. Івана. Його друге ім'я Теодор, пояснюване в значенні „той, кого носив Бог”, послужило джерелом для припущення, що він належав до числа тих дітей, яких Христос брав на руки і благословляв їх. На відмову його прийняти удел у визначеному імператором Траяном жертвоприношенні поганським богам та на заступництво за християн, Траян відповів вироком: — наказуємо, нехай Ігнатій, який каже, що носить у собі Розп’ятого, буде закований, забраний до Рима і кинений диким звірам для розваги народу.

По дорозі до місця страти Ігнатій написав послання до Церков, в яких посилається на авторитет Євангелії, чим доводить широку обізнаність з нею. Протиставить її пророчим книгам та апостольським посланням. У Посланні до філадельфійців він пише: „Євангелія містить щось переважаюче, а саме — прихід Господа нашого Ісуса Христа, Його страждання і воскресіння. Бо улюблені пророки звістили про Нього, а Євангелія є сповнення...” У Посланні до смирнян, розважаючи про невіруючих, він говорить: „Їх не переконали ні пророцтва, ні Закон Мойсея, і навіть досі не переконують ні Євангелія, ні страждання кожного з нас”; там же далі він радить „позоставити таких людей, і ні на самоті, ні у зібранні не говорити про них, а слухатися пророків, особливо ж Євангелії, в якій виявлено нам страждання Господа і безсумнівно доведено Його воскресіння”.

Полікарп (блізько 70-155 рр.). — Єпископ Смірнський, учень ап. Івана. Спалений на вогнищі за віру в Господа Ісуса Христа за часу імператора Марка Аврелія. Іриней, учень Полікарпа, єпископ

Ліонський, в листі до Флоріна так оповідає про свого вчителя: „Я був ще підлітком, коли бачив тебе в Малій Азії в Полікарпа. Я міг би тепер зобразити місце, де сидів і розмовляв блаженний Полікарп, зобразити його ходу, його спосіб життя і зовнішній вигляд, його бесіди з людьми, як він оповідав про своє обходження з Іваном та з іншими самовидцями Господа, як він пригадував слова їхні і переповідав, що чув від них про Господа, Його науку та чуда. Так як він чув усе від самовидців Слова життя, то всі його розповіді погоджувались із Писанням” (Євсевій V, 20).

У Посланні до філіпп'ян Полікарп наводить слідуючі місця з Євангелії: від Матвія — 5:3, 10; 6:13; 26:41; від Марка — 14:38; від Луки — 6:37-38. З Першого послання ап. Івана — 4:3.

Папій (бл. 60-130 рр.). — Учень ап. Івана, приятель Полікарпа, єпископ Єрапольський (100-130 рр.). Іриней у творі „Про ересі” (кн. V, роз. 23) згадує, що Папій написав п'ять книг під назвою: „Пояснення Господніх висловів”. Книги ці не збереглись. Тільки в „Історії Церкви” Євсевій Кесарійський записав уривки з них. Згідно з цими уривками, дані Папія про Євангелію від св. Матвія та Євангелію від св. Марка читаються так: „Матвій зібрав у єврейській мові вислови Господа, а тлумачив їх кожен як міг”; „Марко, який був тлумачем Петра, докладно записав усе, що йому зберегла його пам'ять про проповіді та діла Господа...”

Письменники другої групи: Юстин, Іриней, Татіан, Климент Олександрийський, Атенагор, Теофіл, Тертулліан та Оріген.

Юстин (бл. 103-165 рр.). — Видатний філософ. У 137 році прийняв св. хрещення, і філософ-поганин став філософом-християнином. Належить до близкучої плеяди апологетів. Відомості Євсевія та інших

твірдять, що в Римі він заклав основу богословської школи. За відмову принести жертву поганським богам суд виніс йому вирок — смерть християнинові! Тому Церква додала до його шанованого імені слово „Мученик”.

З багатьох написаних ним творів дійшли до нас тільки деякі, між якими „Апологія” та „Розмова з Трифоном юдеєм” загально визнані автентичними. В „Апології”, адресованій імператору Антоніну Пію, його синові Вересиму філософи і Луцію філософи, Юстин захищає християн, вяслює основу християнської віри, розповідає про порядок християнських Богослужень. У „Розмові з Трифоном юдеєм” доводить, що старозавітні пророцтва збулися в Ісусі, розг’ятому за Понтія Пилата.

У творах Юстіна нараховано 127 текстів з Євангелії. Цитуючи слова Христа, Юстин часто додає: „як сказано в пам’ятних записах апостолів Його та їхніх послідовників”, або: „Апостоли в написаних ними розповідях, які називаються Євангеліями, передали...”

Іриней (бл. 125-202 pp.). — Єпископ Ліонії. Називає себе учнем Полікарпа; знав також інших служителів, які бачили Іvana Богослова та апостолів. У Смірні вивчав твори грецьких поетів і філософів. Подорожував аж до Галлії (теперішня Франція) для поширення християнства.

Іриней — автор багатьох написаних праць. У них розкриває суть християнства та захищає його від різних течій сретицтва. Збереглася ж лише одна: „Викриття і спростування так званого неправдивого знання”, знана під назвою „Про ересі”.

У третій книзі (роз. 1, стор. 272-273) є слідуюче його свідоцтво про Євангелію: „Про виконання нашого спасіння ми довідалися не через кого іншого, а через тих, через яких дійшла до нас Євангелія, яку

вони проповідували усно, пізніше ж, за волею Божою, передали нам у Писаннях. Так, Матвій написав у євреїв їхньою власною мовою писання Євангелій тоді, як Петро і Павло в Римі благовістили та заснували Церкви. По їхньому відході Марко, учень і перекладач Петра, передав нам на письмі те, що було проповідувано Петром. І Лука, супутник Павла, виклав у книзі проповідану ним Євангелію. Потім Іван, учень Господа, що схилявся до Його грудей, також написав Євангелію в часі свого перевання в Ефесі Азійському".

У тій же третій книзі (роз. X-XI, стор. 293-310), дослівно передаючи з чотирьох Євангелій усе, що стосується народження Іvana Хрестителя, благовістя Марії, народження Ісуса Христа, зустрічі з Семеном, автор резюмує: „Такі перші початки Євангелії. І так велика достовірність цих Євангелій, що самі еретики свідчать про них і, посилаючись на них, кожен із них старається підтвердити своє вчення”.

Загально ж у творах Іринея знаходяться 120 євангельських текстів.

Tagian (помер бл. 175 р.). — Учень Юстина. У його творі „Промова проти гелленів”, написаному близько 170 року, гострий підхід до поганської релігії та удоводнення богонатхнення Святого Письма. У викладі свого погляду про Слово багато черпає з Євангелії від св. Іvana, і навіть дослівно цитує: „темрява не обгорнула світла” (ст. 13, стор. 22), і: „Усе через Нього повстало, і ніщо, що повстало, не повстало без Нього” (ст. 19, стор. 29).

Склав зведення чотирьох Євангелій, зване Діатессароном, яким у деяких Церквах користалися ще аж у п'ятому віці.

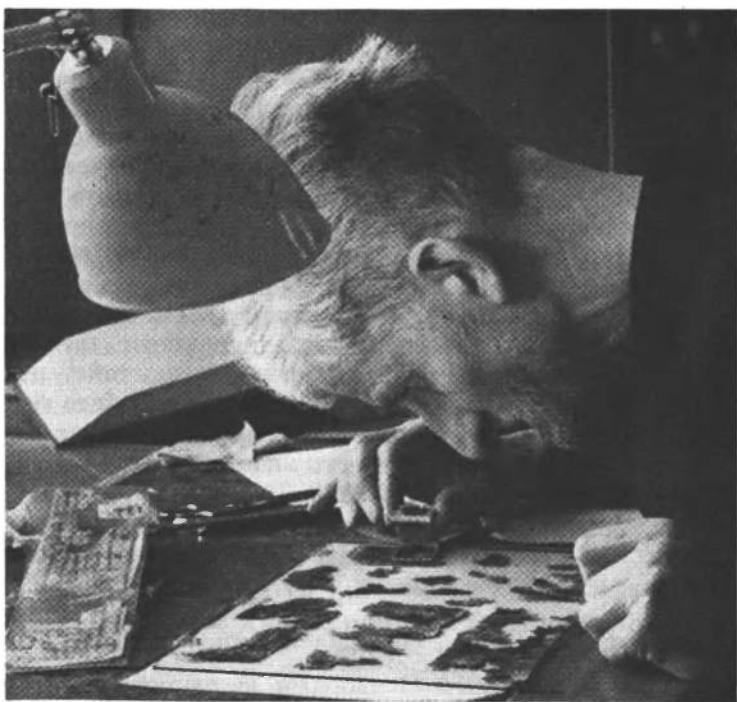
Климент Олександристський (бл. 155-215 pp.). — Учень Пантена, засновника першої відомої нам християнської школи в Олександриї. Пізніше сам очолив її. Людина вищої на той час освіти.

З його багатьох творів збереглися: „Напущення до погані”, „Педагог”, „Стромати” та „Хто з багатих спасеться?”

У „Строматах” він так висловлює своє ставлення до філософії: „Філософія є дійсний взірець правди, божественний дар гелленам” (стор. 1). „Господом дарована вона гелленам раніше покликання їх до віри, тому що й вона вела їх до Христа, як єреїв Закон” (стор. 28). „Філософія шукає правду; правда ж розуміється та, про яку Сам Господь сказав: „Я — правда” (стор. 33). „А втім, ми не просто всяку філософію приймаємо, а ту, яка визнає Провидіння і безсмертя” (стор. 97).

У тому ж творі він пише про своїх учителів: „Цей твір є скарбницею спогадів на старість; в ньому просто накреслюються ті сильні й живі промови, яких удастоївся слухати я, а також змальовуються блаженні мужі, які дійсно заслуговують, щоб пам'ятати про них... Ці люди, що берегли правдиве передання блаженної науки безпосередньо від святих апостолів — Петра, Якова, Івана і Павла, ...навіть до нас дожили, передаючи нам це насіння пра-батьків та апостолів”.

Із твору „Начертання” Євсевій в „Історії Церкви” (VI, 14) подав слідуюче місце: „З Євангелій перше написані ті, що мають у собі родовід Ісуса Христа. Євангелія від Марка отримала своє буття так: коли Петро в Римі публічно проповідував Слово Боже і сповіщав Євангелію під натхненням Духа Святого, тоді багато з тих, що там були, прохали Марка, давнього його супутника, який пам'ятив усе, ним сказане, записати, що він проповідував. Марко написав Євангелію і передав тим, які її потребували. Довідавшись про це, Петро так і не забороняв цього діла, і не схиляв до нього. А останній з євангелистів, Іван, зауваживши, що в Євангеліях сповіщено тільки про тілесне, за переконанням близжніх і за на-

Копітка праця дослідників над складанням кусочків
стародавніх рукописів.

тхненням Святого Духа, написав Євангелію духовну".

У творах Клиmenta, що збереглися до нашого часу, є 380 текстів з чотирьох книг Євангелії.

Атенагор. — Грецький філософ другого віку. Задумавши написати критику християнства, він почав досліджувати Святе Письмо, переконався в його правді і сам став християнином.

У 166 чи 177 році він подав імператорам Марку Аврелію і Люцію Коммоду прохання про християн, захищаючи їх від несправедливих обвинувачень та переслідувань. Удоводниуючи моральну вищість християнства перед поганством, він цитує дослівні вирази з Євангелій, наприклад: з Євангелії від св. Матвія — 5:28, 39, 44-46; 9:9; з Євангелії від св. Луки — 6:27-28, 32, 34, 39. В одному місці прохання, цитуючи євангельський текст, він пояснює, що так говорить Писання, і тим підкреслює, що текст цей взятий ним із написаної книги: „А коли любите тих, хто любить вас, — говорить Писання, — і коли позначаєте тим, що й від них сподіваєтесь взяти, — яка вам за те ласка?” (Луки 6:32, 34).

Теофіл. — Антіохійський єпископ від 176 до 186 року. По його творах видно його високу освіту та виховання в поганстві.

Знайомство з християнськими книгами привело його до віри в Ісуса Христа.

Між багатьма його творами, як свідчить Єронім, були такі як „Коментар на Євангелію” та зведення чотирьох Євангелій. Дійшли ж до нас тільки „Три книги до Автоліка”. В них він користається багатьма євангельськими текстами. Наприклад, у другій книзі в ст. 22, розважаючи про Бога та створення світу, він пише: „Тому нас участь Святі Писання і всі духоносці, з яких Іван говорить: „Споконвіку було Слово, а Слово в Бога було”, показуючи цими сло-

вами, що перше був один тільки Бог і в Ньому Слово. Потім він говорить: „і Бог було Слово. Усе через Нього повстало, і ніщо, що повстало, не повстало без Нього” (Ів. 1:1, 3). У третій книзі, в ст. 13, наводить текст з Євангелії від св. Матвія — 5:28-32. У тій же книзі, в ст. 14: „Євангелія говорить: „Любіть своїх ворогів, і моліться за тих, хто кривду вам чинить”.

Тертулліан Квінт Септімій Флоренс (бл. 150-222 pp.). — Визначний християнський мислитель і апологет.

Отримав високу освіту і був юристом. Життя в поганстві, за його визнанням у розваженні про покаяння, не давало йому того, чого він праґнув, і що знайшов у християнстві: „той клас людей, до якого я належав у минулих часах, сліпий, не має світла Господнього...” В його особі християнство отримало великого захисника. Виступив перед правителями Римської імперії з доводами, що процеси проти християн несправедливі та юридично невідповідальні. В основних творах: „Апологетик”, „До поган”, „До Скапули”, „Про поганство”, „Про видовища” доводить правдивість християнської віри і заперечує поганство. До речі, Тертулліанові ми зобов'язані важливими відомостями про порядок стародавніх християнських Богослужень.

До 3000 дослівних виписок із чотирьох Євангелій знаходяться в творах Тертулліана. Глибоке знання Євангелії свідчить про те, що вона була його постійно студійованою книгою.

Оріген Адамантій (бл. 185-253 pp.). Великий церковний учитель і плодотворний християнський письменник. Учень Климента Олександрийського і його наступник по керівництву Олександрийською школою. Його батько був християнином і загинув під час гоніння за Септімія Севера (202 р.). Сам Оріген закінчив своє земне життя від перенесених

в ув'язненні жорстоких тортур і катувань за часу імператора Деція.

Як свідчить Епіфаній, Оріген написав 6000 томів (сувоїв). Для нашої теми особливо важливі: „Про початки”, „Пояснення на Євангелію від Івана”, „Пояснення на Євангелію від Матвія” та „Відповідь Цельсу”.

„Про початки” — це найраніша спроба систематизації християнської віри. В основі цього твору багато дослівних євангельських текстів. „Пояснення на Євангелію від Івана” — екзегетична праця. На думку дослідників, це одна з найкращих праць Орігена.

У „Поясненні на Євангелію від Матвія”, крім екзегетичного її розкриття, є історичного значення свідоцтво автора про всі чотири книги Євангелій: „Мені відомо, що перша Євангелія написана Матвієм, який був колись митником, а потім апостолом Ісуса Христа, і що він написав її єврейською мовою для християн з юдеїв. Друга Євангелія Марка, який написав її за оповіданнями Петра. Третя за ними Євангелія Луки, стверджена Павлом і написана для віруючих із погані. Остання ж Євангелія від Івана” (Євсевій, „Історія Церкви”, VI, 25).

„Відповідь Цельсу” — апологічний твір, метою якого було відкинути моральні, соціальні та політичні напади на християнство.

У другому віці Євангелія настільки загальнозвдана, що її тексти пробують використати для ствердження своїх поглядів сретики — Василід, Карпократ, Валентин, Птоломей, Геракліон, Маркіон.

Не в силі були замовчати Євангелію і поганські освічені кола. Просякання християнства до їхнього середовища вносить збентеження щодо вікових поганських вірувань, звичаїв та порядків. Ті з них, що вирішили, з тих чи інших причин, протиставитись пробуджуючій силі Євангелії, повинні були, крім

фізичного нищення християн, обезбройти їх ідейно. Так появляються ранні критики християнства: Лукиян, Цельс, Порфірій.

Лукіян (бл. 120-180 рр.). — Грецький письменник-сатирик. В оповіданні „Про смерть Перегріна” — легковажний насмішник над життям і звичаями християнських пророків.

Цельс (II вік). — Римський філософ. У своєму творі „Правдиве слово”, не зрозумівши суті християнства, з упередженням і зарозумілістю нападає на християн та на їхню віру.

Користався, за його власним признанням, християнським Писанням. Згадує багато подій і фактів, описаних у чотирьох Євангеліях, наприклад: про зорю, що привела мудреців до Віфлеєму, принесені дари народженному Месії, переслідування Іродом, з'явлення ангела Йосипові, перебування Ісуса в Єгипті; про Юдину зраду, молитву Ісуса в Гефсиманії, відречення Петра, темряву й землетрус під час смерті Спасителя, про те, що вояк проколов списом бока Йому, що одна жінка бачила воскреслого Христа, та багато інших, при цьому перекручуючи їх, чи вбираючи у власні безпідставні вигадки, і спрямовуючи проти християн.

Твір Цельса повністю не зберігся, лише уривки його потрапили до апологічних творів Орігена. В одному такому уривку, розглядаючи з раціоналістичного кута зору чуда Євангелії, Цельс говорить: „І це все ми запозичили з вашого власного Писання; ми не вживаємо інших свідоцтв, тому що ви падаєте на свій власний меч” (Оріген, 2, 74).

Порфірій (бл. 233-304 рр.). — Грецький філософ, коментатор творів Платона.

Написав 15 книг „Проти християн”. Вістря своєї озлобленої критики скерував проти богонатхненого характеру Євангелії та проти особи Ісуса Христа.

Більша частина його творів загинула. Євангелія пережила їх.

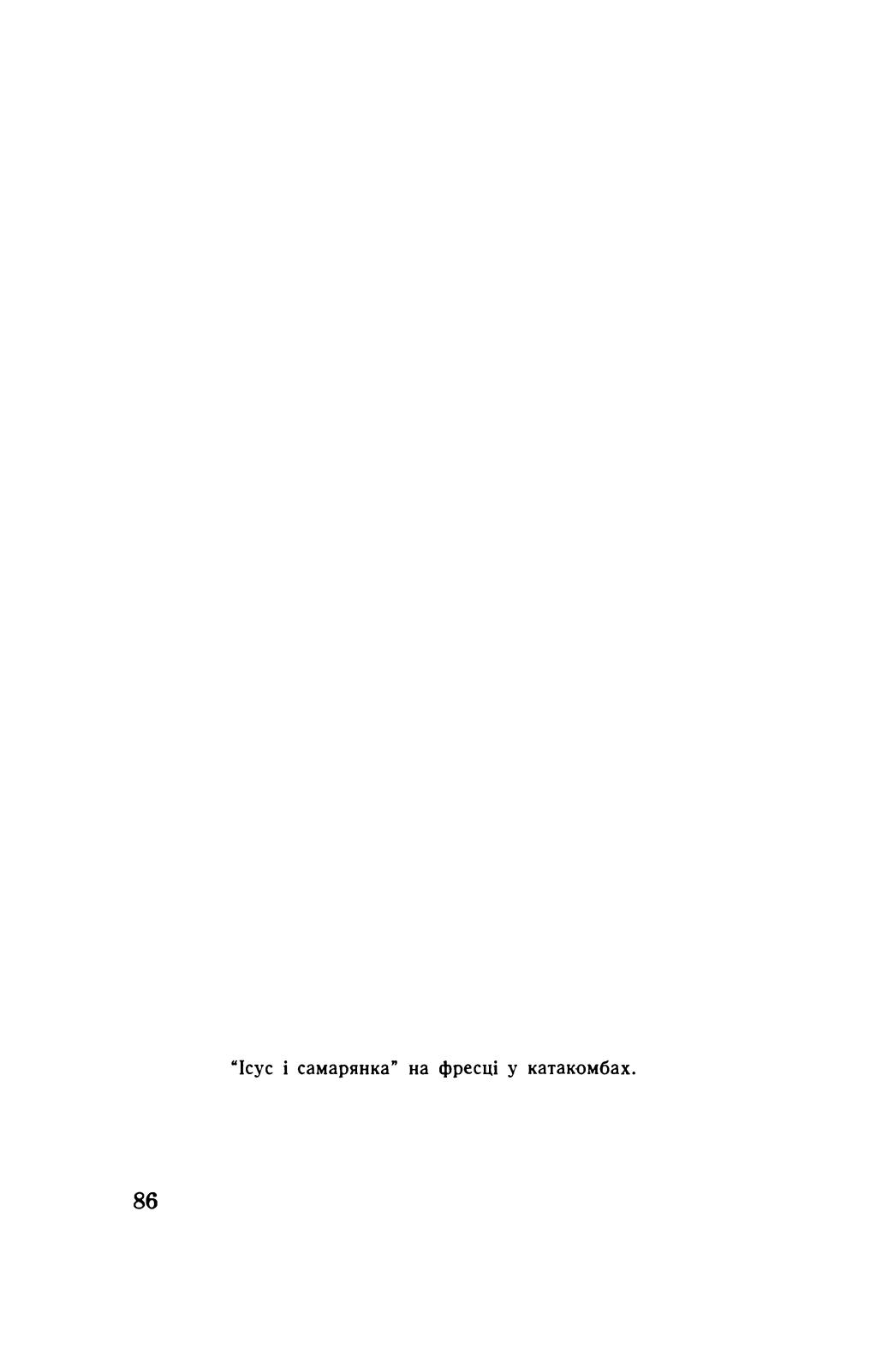
Звичайно, хоч згадана критика християнства не має в собі найдрібнішого зерна правди, проте заслуговує на нашу увагу тим, що й устами противників стверджується вірогідність шанованої в віках незрівнянної Євангелії.

Документи римських катакомб

“Ісус і самарянка” на фресці у катакомбах.

Римські катакомби — це ціла система підземних коридорів та кімнат природного або штучного походження. Це свого роду дивовижне підземне місто. Коли б витягнути в одну лінію розгалужені лабіринти підземних галерей, то загальна протяжність їх склала б не менше 587 миль. Середня висота їх 8 футів, а ширина — 5 футів. Проходять вони на глибині від 25 до 65 футів, до того ж часто по три, чотири, а то і п'ять галерей одні під другими. Розташовані на площі до 600 акрів.

Переслідувана Церква Рима провела у катакомбах свої ранні роки. Понижувані і безправні християни перших віків, керовані спрагою Божої правди та великою ідеєю християнської спільноти, спускалися до темного і тихого підземелля, щоб знайти затишок від вируючої злочином семигорбної столиці Римської імперії та зміцнитись душою на повних сили і життя християнських Богослужіннях.

У катакомбах християни також ховали своїх померлих, а погани, за римськими законами спалювати покійників, зберігали урні з рештками попелу.

У четвертому столітті катакомби перестали вживатись для кладовища. Згодом за них забули на цілих шість століть. Аж у 1577 році випадково натрапили на них робітники виноградника. І підземний Рим відкрили заново.

Римські катакомби зберегли для нас найстародавніші християнські пам'ятки, що дають нам багато важливих і корисних відомостей. Вздовж підземних коридорів розташовані гробниці християн, похоронні кімнати та приміщення, де відбувалися християнські Богослужження. Стіни і стеля для Богослужень, а також деяких похоронних кімнат, за звичаєм, пластирувались та декорувались. На стінах коридорів вирізані грецькі та латинські написи.

Найперше, що звертає на себе увагу при вивченні катакомбських пам'яток, це місце, що його займає між ними Біблія, а зокрема Євангелія. Євангельські та пов'язані з ними старозаповітні сюжети домінують тут над усіма іншими. Все тут християнського змісту, і все нагадує християнинові про Святе Письмо. Це є видимим свідоцтвом того, якою потенціальною силою виявилась Євангелія на самому світанку християнської історії, з якою пошаною, з якою побожністю, з якою любов'ю стародавні християни відносилися до неї, яка глибока їхня певність у правдивості всього того, про що в ній оповідається, як усе життя їхнє проходило під її богонатхненим впливом.

Услід за творами християнських учителів та апологетів, що безпосередньо говорять про Євангелію, образотворчі документи катакомб можна сміло назвати ілюстрованою священною екзегетикою. Тут наочно представлені ілюстрації вірування молодої Церкви та розуміння нею Святого Письма. Це зай-

вий раз заперечус здогад, нібито в перших віках християнства Євангелія не була такою, якою вона стала пізніше та яку ми знаємо тепер.

Само собою зрозуміло, що катакомбські пам'ятки не були б доступні такому дослідникові, який не обізнаний із змістом Святого Письма. Представлені вони в трьох виглядах: фресках, символах та написах.

Фрески

Це найстародавніші пам'ятки християнського мистецтва. Християнські живописці у своїх творах мають на увазі в першу чергу євангельські сюжети. Події Старого Заповіту близькі їм з урахуванням того, що вони служать прообразом новозаповітних. Основою для зображення новозаповітних подій прийнято чотири канонічні книги Євангелії. Християни ранніх віків не тільки добре знали ці книги, але приймали їх єдино вірогідними, і не відтворили в катакомбах ані однієї події з неканонічних євангелій.

Чудо уздоровлення кровотечної, що про неї згадується в трьох синоптичних Євангеліях, зображується на найраніших фресках. Зображення хрещення Ісуса Христа відносяться до другого віку. Два мужчины, з яких один — Іван Хреститель, стоять і споглядають на Христа. На дереві, що знаходиться з правого боку, сидить голуб, готовий летіти до Спасителя. Часто зустрічається зображення мудреців, які прийшли здалека, щоб поклонитись Новородженному в Віфлеємі. На одній із фресок зображена вроочиста подія Благовіщення. Ангел Гавріїл, у вигляді юнака, стоїть перед дівою Марією, яка сидить і обличчя якої відбиває одночасно і подив і страх. На іншій фресці дванадцятирічний Ісус у храмі між юдейськими мудрецями. Він сидить на підві-

щенні. Права рука Його простягнена до руки співбесідника. В лівій руці Він тримає розгорнену книгу. Навколо Нього юдейські книжники.

Що перші християни знали Євангелію від св. Івана так само, як і три синоптичні, про це свідчать зображення виключних для неї подій, наприклад: весілля в Кані Галілейській, бесіда Христа з самарянкою біля криниці Якова, уздоровлення слабого при Віфесді, повернення зору сліпородженому, воскресіння Лазаря, чудесна ловитва риби та інші.

Багато фресок із зображеннями хрещення, євхаристії. І майже скрізь можна зустріти зображення чудесного воскресіння Лазаря. Надія на воскресіння займає особливе місце у християнському мистецтві перших віків. Словами Христа: „Я воскресіння й життя” знаменують собою широкий відгук християнських сподівань.

В ілюстраціях Старого Заповіту представлено перших людей в Едемі, Ноя в ковчезі, Авраама, готового принести в жертву свого сина, Мойсея, коли він добуває із скелі воду для стомленого спрагою народу, або коли наближається до палаючого куща, пророка Ісаю, пророка Йону в різних епізодах його історії, три юнаки в огненній печі, Даниїла в лев'ячій ямі та інших.

Здавалося б, у жорстоко переслідуваних християн тема страждання мала б бути на передньому плані, мала б просякнути всю їхню творчість. Однаке катакомби без сцен мучеництва. Нема навіть малюнків із тяжких голгофських подій. Страждалці керуються високою ідеєю потіхи та надії. Дух любові і милосердя, думка про воскресіння і вічне життя з улюбленим Господом цілковито опанували їх та їхню діяльність. На фресках все оповито миром та спокоєм. Християни перших віків були людьми високої душі. Вони не думали про своїх ворогів, не прагнули помсти. Такий надприродний характер був

плодом їхньої глибокої віри в Ісуса Христа, як читаємо в „Постановах апостольських”: „У Того, Хто воскресив Лазаря, що був уже мертвий чотири дні, Хто видобув Йону здоровим і неушкодженим через три дні з утробы морської звірини, трьох юнаків із палаючої печі Вавілону, і Даниїла з лев'ячої ями, не буде браку в могутності для цього, аби оживити й нас”.

До речі, у багатій образотворчій спадщині катакомб не знайдено сліду, що вказував би на спробу ранніх християнських живописців намалювати прямий образ Божества в людському вигляді. В часі політеїзму це було небезпечно, тому що могло дати місце для подібності з ідолопоклонством. Можливо, це було причиною, що перші християни не увічнили на зображеннях риси обличчя нашого Спасителя. Починаючи від другого віку, йшла суперечка про красу чи непоказність Його обличчя. Звідси, як каже Іриней, ніхто не знов, Яким з лиця був Спаситель. Проте вже з того ж другого віку ввійшов у звичай свого роду традиційний вигляд Ісуса Христа.

Також античних зображень діви Марії збереглося до п'ятидесяти. Але вони не сходяться між собою, тому не можуть служити нам основою для відтворення справжнього її вигляду, і нам позостається лише повторити вираз бл. Августіна: „Ми не знаємо вигляду діви Марії”. З цієї причини не можна надавати історичного значення і зображенням праведного Йосипа.

Символи

Про Христа оповідається в Євангелії: „І без притчі нічого Він їм не казав” (Марк. 4:34). Цей приклад характерний для апостолів, ранніх християнських учителів, а також для християнських живописців, які в той спосіб продовжували повчання

свого Учителя. На кладовищах такі символи були особливо вигідні, бо не могли їх зрозуміти погани, але розуміли християни. Відносяться вони до Ісуса Христа і в більшості взяті з Євангелії.

Одним з найпоширеніших символів у катакомбах є символ Доброго Пастиря. На одному малюнку несе Він на Своїх плечах віднайдену вівцю. У правій руці Його палиця. Зліва знаходитьсь вівчарня. В образі Доброго Пастиря християни бачили свого жертвенного Спасителя, а на себе радо дивились, як на Його овець.

Часто Ісус Христос зображується в вигляді ягњяти, як назвав Його Іван Хреститель.

Популярним у стародавніх християн був також символ риби, якої п'ять літер грецької назви були п'ятьма ініціалами слів: Ісус Христос, Син Божий, Спаситель. Християни охоче прирівнювали і себе до малих рибок, зловлених на вудочку Христом.

Голуб, як символ людської душі, часто зображується на домовинах. У дзьобі його оливкова галузка. На одному малюнку, на кораблі, з якого скинено було до моря Йону, на кормі зображення хреста. Це означає, що Йона і корабель є лише символами. Йона — символ Ісуса Христа, що спасає нас стражданнями на хресті; корабель — це Церква, на яку часто обрушується буря, але яка ніколи не знає аварії. На деяких зображеннях ковчег Ноя спасає від вод потопу не патріарха, а молоду людину, тому що він символізує собою Церкву, яка рятує християнина від небезпек цього світу.

Від давніх часів походять також такі символи, як якір — емблема надії, оливкова галузка, півень — емблема пильності, павич і фенікс — емблема воскресіння, виноградина, що означає радісно святочну невинність нового життя. Вживалася також монограма Христа, буква Р, що означає „поміч”.

Самий хрест, якщо і зустрічається в катакомбах,

то тільки під прикритими формами гаммадій і монограм Христа. Найраніший відомий латинський хрест знаходиться на саркофазі імператриці Галли Плацідії від 451 року.

Написи

Найраніші із знаних нам у катакомбах написів датуються 72 роком по Р.Х., а найпізніші — 410 роком. Важливі вони тим, що проливають світло на погляди раннього християнського періоду. Вони дуже короткі і дуже прості. Цілковито відрізняються від похвальних чи розплачливих або гнівних написів поганських.

Люди без Христа — без найменшого променя надії. На їхніх гробницях такі ж безнадійні епітафії: „Я, Прокопея, підіймаю мої руки проти богів, які взяли мене звідси, хоч я безвинна”.

„Прощайте, прощайте, о найдорожчі, назавжди і вічно прощайте”.

„Наша надія була на нашого хлопчика; тепер усе попіл і плач”.

„Ніколи мене не було; тепер мене нема; я нічого не знаю про це, і це не стосується мене”. Або ще:

„Фортуна дас багато обіцянок, але не додержує ні одної; жите для теперішнього”.

„Подорожній, не проклинай мене, коли переходиш мимо, бо я у темряві і не можу відповісти”.

Християни не страждають від подібної безнадійності, не переживають подібного відчая, не знають розплачливого прощення навіки. Їхні написи повні спокою, абсолютноного довір'я, величного сподівання. Надія освітлює і зміцнює їх у найтяжчі хвилини розлуки:

„Агапо, ти будеш жити повік”.

„Марку, юначе, ти вже вступив до зібрання невинних”.

„Фруктуозе, твоя душа з праведниками”.
„Констанція, вічно вірна, відійшла до Бога”.
„Любий Софонію, ти будеш жити вічно у Господі”.

А скільки любові, ніжності, прощення ворогам, а не бажання помсти, можна бачити в такому мирному написі: „Корнелій, єпископ — мученик”.

Таким чином катакомби, недивлячись на тематичну обмеженість зображеніх у них подій, своїми ранніми християнськими пам'ятками підкреслюють абсолютну правдивість та стародавність Євангелії. Живописці катакомб користалися своїм пензлем і фарбами, щоб зробити для віруючих євангельську правду наочною. Разом із цим вони довели, що в християнській релігії вони знаходили задоволення, радість і щастя, що Святе Письмо було для них, як для апостолів та християнських учителів, книгою Божою.

Церква — як розкриття Євангелії

**"Церква Бога Живого,
стовп і підвалина правди".**

1 Тим. 3:15.

БИБІЇА СИГ҃ КНІГЪ

ВЕТХAGO НІОВАГО ЗАВТ-

ТА. ПОГДЫКУ СЛОВЕНСКУ. +
ШЕВРЕНСКА, В'ЕЛЛИНСКІИ ІЗЫКЪ,
СЕДМІ ДЕСЯТЬ ІДВІСЛА, БГОМЪ
ДРЫМН ПРЕВОДНИКИ. ПРЕЖЕ ВОПЛОЩЕ
НІЛ ГАБА НІСПА НАШЕГО ІС ХА, Т І
ЛВІГА, НАЖЕЛЯМОЕ ПОВЕЛІНІС ПТОЛО
МЕА ФНЛАДЕЛЬФА ЦРЈ ЕГУПЕТСКА.
ПРЕВЕДЕНAGO ЗВОДЧ СВТЩАНІСМЪ,
ІПРИЛІЖАМІСМЪ ІЛІКО МОШНО,
ПОМОЦІЮ БЖІСІН ПОСЛДОВАСА, ІН
СРАВНСА. ВЛІТТО, ПОВОПЛОЩЕНИІ
ГА БГА НІСПА НАШЕГО ІС ХА.

‡ : ۴ پа ۵ *

Перша сторінка “Острозької Біблії”, виданої в 1581 році, яка є першим повним виданням Біблії в перекладі церковно-слов'янською мовою в її східно-слов'янському, точніше староукраїнському, варіанті.

Євангелія не подібна до документів, списаних ієрогліфами чи клинописом, що не належать уже нікому і стали музеїним добутком. Помимо першоджерел, що стверджують автентичність її тексту та достовірність змісту його, виправдується вона, як Слово Боже, на досвіді властивою їй надприродною життєвістю.

Як об'явлення благодатної волі Бога, Євангелія від часу благовістя її Христом приймається на практиці і супроводить ось уже близько двохтисячорічну нашу історію.

Чи людина, виплекана під впливом Христової науки, спроможна оцінити все те, чим зобов'язані ми в нашій історії та нашему особистому житті Євангелії? Чи усвідомлюємо ми вповні, що уявляв із себе стародавній світ без Євангелії?

Порівняно до того, що осягнув світ в Євангелії, уклад поганського життя виглядав ідейно, духовно і морально примітивним та незадовільним. Недивлячись на щирі пошуки Високої Правди людьми видатного розуму і доброго серця, на їхні глибокі передчуття її існування й близькості, на спрагу пізнати її та керуватись її принципами, вони так і позоставалися самотніми одиницями, без впливу на радикальну зміну загального ходу життя, а порушувані ними гуманітарні питання ніколи не потрапляли до питань першорядної вартості. Це були яскраві світочі, які проте не могли розвіяти безпросвітну поганську темряву.

Хоч зовні видавалося, що поганський світ досягнув свого апогея, народи Сходу й Античного світу просякала релігійність, Римська імперія блищаала політичною могутністю, проте дійсний стан уявляв із себе безприкладне в історії явище розкладу та занепаду. Під виглядом наукового світогляду поширювався холодний скептицизм на зразок висловленого Плінієм: „Нема нічого достовірнішого від того, що нема нічого достовірного, і нема жалюгіднішої і в той же час зарозумілішої істоти, ніж людина; ліпше, що позостається людині, при всіх стражданнях цього життя, полягає в тому, що вона може заподіяти сама собі смерть”. Духовний рівень не підносився вище різних міфологічних уявлень. Божества тут зводились до стану пересічних істот з властивими людській природі примхливими рисами.

Які осяюючі ідеї, яку моральну красу могли дати для розуму й серця, наприклад, Молох — у фінікійській релігії бог природи, в жертву якому приносили дітей, Мелліта у вавілонян та ассирійців, ідолослуження якому супроводилося розпутністю, Зевс — головний бог у греків, ототожнюваний у римлян з Юпітером, що уособлював собою державу, священний скарабей у Давньому Египті, Марс — бог війни

у римлян, Вікторія — богиня перемоги, чи Вакх — грецький бог виноробства, що залишив по собі недобру славу вакханалій? Або що міг внести оздоровлюючого насаджуваний культ імператора, коли, за виразом Гіббона, імператор був одночасно жрецем, безбожником і богом? Веспасіан на смертельній постелі жартівливо говорив: „Ось і я незабаром стану богом”. Імператор Адріан дійшов навіть до того, що обожив свого пажа і побічного сина Антіноя, присвятив їому численні храми та статуї. З одного боку, реставрувались храми, приносились жертви, влаштовувались гучні святкування, зверталась увага на оживлення державної релігії, а з другого, згадуючи про попередні часи, історик Лівій між іншим завважує: „тоді ще не було такої непощані до богів, яка панує в теперішній вік”.

Людині позосталось або схилитись перед нісенітним марновірством, слідувати за принципом стоїків: „Вирікайся всього!”, або розглядати себе випадком жарту природи і притримуватись крилатого виразу Епікура: „Насолоджуйся!” Але одне і друге не розв’язувало запитів розуму ні не заспокоювало потреб серця. Адже свідомість переходу в інший світ ніколи не покидала людину. Без воскреслого Христа не світилася найменшою радістю така неминучість. „Посивіли в мене виски, — поетизує Анакреон, — побіліла в мене голова, загинула солодка молодість. Від солодощів життя більше нічого не позосталося. Тому часто зітхаю я, лякаючись жахливих печер адського тартара. Лячно сходити туди, і хто раз зійшов туди, ніколи вже не повертається назад”.

На тлі духовної беззмістності розвивалося таке ж низькопробне життя. Соціальні обставини без елементарних вимог сумління зяли суцільною кровоточивою раною. Кричуще розмежування на багатих, що не знали межі розбещеності, та вбогих, що народжувалися, жили і вмирали у злиднях; на мен-

шість, що здобувала владу і безконтрольно розпоряджалася життям та смертю підвладних, і маси безправних, обездолених, жорстоко гноблених рабів, що прирівнювалися до домашньої робочої худоби. Між цими двома протилежними групами знаходилася третя так званих вільних громадян, які в більшості жили жебрацьким життям, залежали від імператорських подачок й ожоче задовольнялися тим, що могли отримати щоденний хліб та розвеселитись на кривавих циркових видовиськах.

Тільки крайня духовна порожнечча, черствість і нелюдська жорстокість серця правителів та мас могли допровадити до того, що імператор Августин, у доданому до його духівниці документів, хвалиться, що він виставив на арені вісім тисяч гладіаторів та понад три тисячі п'ятсот звірів.

Моральний стан можна охарактеризувати оповіданням римського філософа Сенеки, що жінки виходили заміж для того, щоб розвестися, і розводилися, щоб знову виходити заміж. Діти віддавалися на виховання рабам і не в силі були уберегтися від розкладу свого оточення. Як свідчить історик Тацит, від часу Тіверія римський сенат опустився до стану безхребетних плазунів. Улесливість прийняла обридливу для людської гідності форму. Наприклад, сенатори без усякого сорому юрбами ходили вітати виродливого молодого Нерона після його насильницької розправи з власною матір'ю.

Нешадна жорстокість та грубіянське насильство були основним правилом у міжнародних відносинах. Людина, як така, не мала жодного значення. Неоціненої її вартости поганські часи не знали. Людське життя згасало з-за деспотичної примхи володаря, хижакького права рабовласника чи сердечного отупіння юрби.

Поганський світ, зокрема античний, особливо напередодні і на початку християнської ери, не мав

у собі жодних пробуджуючих сил, що випровадили б його на дорогу духовного й морального відродження та врегулювали б трагічні соціальні суперечності. Не випадковим тому було питання Понтія Пилата, римського прокуратора, яке він поставив Христу: „Що є правда?” (Ів. 18:38).

Все передхристиянське поганське життя нагадувало собою питання без відповіді. Одне лиш було безсумнівним: „Весь світ лежить у злі” (1 Ів. 5:19).

Щоправда, окрім поганства, існував ще юдаїзм, який мав у своєму розпорядженні Закон, отриманий на Сінаї безпосередньо від Єгови. Чому ж це релігійне русло не оросило духовну пустелю, не вплинуло на хід всесвітньої історії, не викликало проросту нового життя?

Справа в тому, що ізраїльський народ з особливою повагою відносився до такої дорогоцінності як Закон. Він сприйняв Закон, як особистий привілей, та оберігав його пильно, як власну коштовність, від будь-якої причетності інших народів. Таким чином, замість того, щоб виявити красу цієї коштовності та збагатити нею весь світ, юдаїзм затримався тільки на ролі надійного охоронного її футляра. Для всенародного ж огляду виставив імітацію її у вигляді Талмуда, який не тільки не пригорнув народи, а навпаки, подіяв на них відштовхуюче.

Це були часи, як сказав ап. Павло, невідомости (Д. ап. 17:30). Але це були часи й якогось очікування та сподівання. „Ми будемо чекати, — вже говорив Платон, — того, чи це Бог чи Богом натхнена людина, що навчить нас наших релігійних обов'язків і, як каже у Гомера Афіна Діомеду, здійме пов'язку з наших очей”.

„Як настало ж виповнення часу” і пролунала Христова Євангелія — Євангелія любові, свободи, святости, справедливости, Євангелія натхнених

ідей, культури серця, ушляхетнення життя, Євангелія, за виразом ап. Павла, як „сила Божа на спасіння кожному, хто вірує”, то серед беззмістовності, заскніння, кривд, безнадійності виявилась вона можутнім пробуджуючим кличем. Обітниця Христа: „живу Я — і ви жити будете!”, стверджена Його воскресінням, давала безсумнівну відповідь на питання майбутності та змісту людського життя (Ів. 14:19). Чи ж уся позахристиянська наука могла запропонувати щось вище, краще і певніше? Чи зневажена, розтоптана людська істота чула щось справедливіше, бажаніше від відвічного голосу правди: „ви всі — брати”? (Матв. 23:8). Чи відкривав ще хтось так широко своє співчутливе серце, як Спаситель: „Приайдіть до Мене, усі струджені та обтяженні, — і Я вас заспокою!”? (Матв. 11:28).

Людство у своїй практиці не знало до того нічого дорівнюючого такому глибокому та радісному євангельському поглядові на світ і людину. Людина — не продукт випадкової сполуки матерії, не примха сліпої безтямності, не підрозділ у класифікації тваринного світу, не раб і не тиран свого близнього. Людина — творіння Боже. Піднесення її до свого світлосяянного Першообразу — найвища мета людини. Свідомість ця освячується в Євангелії як високе небесне відкриття. Звідси пробудження до пізнання Бога, до братнього зрозуміння свого близнього, до досліду Господніх законів, до розумного ставлення до оточуючої природи.

І тому, що Євангелія не була твором філософа, програмою реформатора чи прокламацією державного діяча, а словом Самого Господа, сильним задовільнити людський розум, моральне чуття і нашу спрагу краси, — її почув увесь світ. Оздоровлюючим джерелом ввійшла вона до людського життя, наповнила нашу історію і сама стала нашою історією та життям.

**“Ми проповідуємо Христа розп'ятого...
Божу силу та Божу мудрість!”**

(1 Кор. 1:23-24).

Розширились межі світогляду людини. Сягали вони світу не знаних до того неземних реальностей. В перспективі євангельських об'явлень людина усвідомила себе, своє високе призначення, своє оточення. Визначились керівні принципи, що вона не жертва тирана, але вільна дитина Небесного Отця; не додаток деспотичного поневолювача, але рівноправний володар Землі і співспадкоємець Неба. Відтепер жодні перепони не могли перешкодити торжеству Доброї Новини. Запроменила вона в сумлінні і душі тих, що утворили собою Христову Церкву, в якій діє відроджуюча, освячуюча сила Духа Святого, члени якої вважають своїм щастям наслідувати божествений приклад святости, чистоти, щирості, жертвенності, любові. Зміст життя у Христі і краса досконалости полонили маси. З егоїзму, нікчемності й зіпсуття формувалось нове життя, в якому розквітали сили, правда, моральні та духовні завданки. „Не обманюйте себе: ні розпусники, ні ідоляни, ні перелюбники, ні блудодійники, ні мужколожники, ні злодії, ні користолюбці, ні п'янici, ні злоріки, ні хижаки — Царства Божого не вспадкають вони! І такими були деято з вас, але ви обмились, але освятились, але виправдались іменем Господа Ісуса Христа й Духом нашого Бога”, — констатує ап. Павло ефективність Євангелії (1 Кор. 6:9-11). Корінні зміни зайшли в людських взаємовідносинах, соціальна несправедливість виставлена побіч з гріхом, милосердя піднеслось над жорстокістю, любов усуvalа ворожнечу, згладжувала станові нерівності. Світ ступив на дорогу переображення.

Так усе те найвище і найкраще, що розвинулось у нас, чим багата наша культура і цивілізація, корінем своїм входить до Євангелії. Майже від початку нашої ери і до наших днів, у часи жорстоких переслідувань послідовників Христової науки римською поганською владою чи теперішніми атеїстичними

чинниками, перед небезпекою давнього єретицтва чи теперішніх фальсифікаторів, Євангелія позостається ідеєю ідей, що служить дороговказом на шляху людського життя, могутньою силою Божою на спасіння, найпереднішою науковою нашого прогресу.

Церква Христова протягом віків спокійно і не-похитно визнає свою віру в богонаступлення Євангелії, пильно оберігає її, незмовкно проповідує та розкриває у своєму житті. Церква є живим документом і монументальним пам'ятником Господнього Благовістя. Кожен її член, народжений „не з тлінного насіння, але з нетлінного, — Словом Божим живим та тривалим”, являє собою, за висловом ап. Павла, лист Христів, „що написаний не чорнилом, але духом Бога живого, не на таблицях камінних, але на тілесних таблицях серця” (2 Кор. 3:3). Все життя Церкви тільки її можна розглядати втіленням, у сильнішій чи слабішій формі, євангельських зasad, передачею від душі до душі світла Господньої науки. Церква тільки її повинна розумітись тією Божою установою на землі, на досвіді якої має розкриватися величний зміст Євангелії. Всі форми християнського життя її діяльності остільки цінні та правоочні, оскільки вони відповідають євангельській правді.

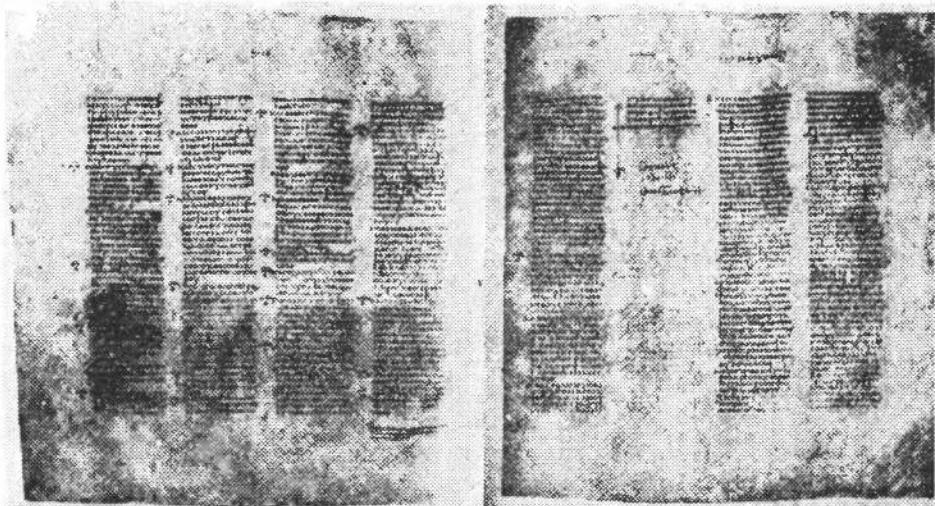
Коли ж в історичному плині життя Церкви траплялися випадки вилому єретицтва, вибуху фанатизму, чи виступали темні плями у вигляді релігійних війн, тортур і вогнищ інквізиції, варфоломіївської ночі, або відступництва у вигляді сучасного войовничого атеїзму, то це зовсім не означає того, що сама правда невистачальна чи змінна. Тут вияв безсилля людини втриматися на належній висоті, або ж збудження в ній старого невідродженого поганського нахилу, чи навмисної дискредитації правди силами темряви, готовими позбавити людство життєрадісного світла.

Випробування Євангелії продовжується довгі віки. Але вона позостається непереможною, як непереможна Христова Церква, яка оберігає дух і букву Господньої науки незмінними та неушкодженими.

Рукописи

Сінайський Кодекс.

Документальною підставою книг Святого Письма є так звані кодекси чи рукописи. Латинське слово „кодекс” означає — навоскована дощечка для письма, або в давнину одна з форм книги: скріплені з одного боку зошити із зігнутих навпіл і прошитих по згину аркушів пергаменту або папірусу, пізніше — паперу. Інакше кажучи, у Стародавній Греції, Римі, а також за часів середньовіччя — рукописна книга. Єврейські ж рукописи були в сувоях з пергаменту чи папірусу.

Жодна інша давньогрецька класична книга не представлена такою кількістю рукописів, як Святе Письмо. На сьогодні є 170 рукописів усього Нового Заповіту, 1900 — Євангелій, 500 — Дії апостолів і 200 — Об’явлення св. Івана Богослова. Проте оригінальних рукописів, що вийшли безпосередньо з-під пера новозаповітних авторів, або рукопису усього

Нового Заповіту, що датувався б апостольським віком, не збереглося, чи, можливо, ще не віднайдено. Та, завдяки наполегливим пошукам, у 1935 році виявлено фрагмент Євангелії від св. Іvana з часу правління імператора Траяна (98-117 pp.), а ще трохи раніше, в 1853 році, знайдено було найповніший рукопис Нового Заповіту з часу Константина Великого. Не виключена можливість, що при сучасній археологічній інтенсивності історія знахідок, за зразком кумранських, знову повториться, і ми зможемо дивуватись ранніми рукописами Євангелії, як у 1947 році дивувались рукописами Кумрану.

Зрештою, в історії манускриптів брак оригіналів не дивина і не служить причиною заперечення вірогідності пізніших копій. Відомо, наприклад, що легендарний давньогрецький поет Гомер, з ім'ям якого пов'язують створення епічних поем „Іліади” та „Одіссеї”, не написав у своєму житті жодного рядка. Він не вмів ні читати, ні писати. Всі свої твори знав напам'ять. Жив він, як показують наукові досліди, у VIII віці до Р.Х., тоді як найстародавніші рукописи його поем набагато віків молодші. Та це не відбилося від'ємно на самих творах, як і на шанованій пам'яті їхнього автора. Генрі Шліман (1822-1890 pp.) повірив у правдивість Гомерових оповідань, і в 1871 році відкрив місцезнаходження, здавалось, вигаданої Трої.

Одна із причин, чому збереглося так мало стародавніх рукописів Старого Заповіту, пояснюється існуванням у єреїв звичаю „похорону Тори”. Стари, зношені від ужитку рукописи чи сувої старанно переписуються. Копії уважно перевіряються, а уживані складаються до генізи, сквища під синагогою. Коли ж таких зношених рукописів назирається багато, їх ховають на цвинтарі.

Брак оригінальних чи близьких до них по часі манускриптів Нового Заповіту, а зокрема Євангелії

має інше історичне віправдання. Відомо, що рання Церква — це була переслідувана Церква. І разом з боротьбою проти християн велась боротьба проти високо шанованих ними книг Святого Письма. Особливо це виявилося під час останнього жорстокого гоніння, організованого імператором Діоклетіаном (284-305 рр.). Із чотирьох едиктів, спрямованих проти християнства, у першому, від 24 лютого 303 року, приписувалося „зруйнувати дощенту церкви, віддати на знищення вогнем Писання, хто займає державну посаду — звільнити, хто знаходиться в услузі — позбавити волі, якщо вони будуть продовжувати зоставатись християнами” (Євсевій. „Церк. іст.”, VIII, 2, 4). У виконання цього едикту християни, під страхом репресій, повинні були видати владі на спалення всі рукописи Святого Письма. І були не рідкі випадки, що церковні служителі, ризикуючи підпасти карі, видавали інші книги замість священих. І знаходилися вірні, як єпископ Фелікс із міста Тібіюра, в Африці, який, на вимогу видати рукописи священих книг, відповів: „Так, я їх маю, але ніколи їх вам не віддам”. За це засуджений був на смерть.

Деякі манускрипти, як припускають, загинули під час пожежі знаменитої Олександрійської Бібліотеки. Місто Олександрія було засноване Олександром Македонським у 332 році до Р.Х., і незадовго перетворилося на головне місто Єгипту. У третьому столітті перед Христом тут була закладена бібліотека, яка вважалась дивом цілого світу. Хоч усі книги були писані рукою, в часи Юлія Цезаря в ній знаходилося 700 000 рукописних книг. Між цими книгами, як думають, були стародавні єврейські та грецькі рукописи Старого і Нового Заповітів, можливо, навіть деякі оригінали пророків та апостолів. Коли ж, після появи Магомета, арабські війська вдерлися до

Єгипту, то в 646 році по Р.Х. вся бібліотека була спалена.

Але хоч оригінали і загинули чи загублені, Слово Боже не під владне людській силі знищення. Господь завжди мав Своїх вірних слуг, які глибоко шанували Його Слово, присвячувалися розмноженню священих книг та оберігали їх, як неоцініму коштовність. Скільки то праці та терпеливості вимагалося від раннього християнина, щоб переписувати книги Святого Письма. Адже до винаходу книгодрукування на виготовлення пергаменту для комплекту рукописів Біблії йшло до 400 шкір молодих тварин (телят, ягнят, козенят). І на масі цього матеріялу рука християнського переписувача, спонукана любов'ю до Бога та людей, виводила протягом років літеру за літерою Господні настановлення. Недаремно тодішня вартість Біблії дорівнювала п'ятнадцятьирічній заробітній платні робітника.

Так, за провидінням Божим, збережено в Церкві Святе Письмо, аби передати світові правду Господньої дороги спасіння та об'явити найвищу ідею нашого буття. Справдилося сказане Господом до пророка Єремії: „Я пильную Свого слова” (1:12). А хіба сьогодні не переконуємося ми в тому, що всі атеїстичні замахи на правду і честь Святого Письма зводяться нанівець Господньою силою, до нього вкладеною? Хіба не на наших очах віруючі, натхненні ідесю Слова Божого, стійко терплять, катовані у в'язницях, мучені на засланні, не подолані нелюдським тиском відступництва?

Стародавні автори писали книги власноручно і в одному примірнику, або диктували писареві. Потім рукопис розмножували, віддаючи його для переписування чи диктуючи одночасно декільком переписувачам. Само собою розуміється, що при такому способі розмноження рукопису можливі описки та пропуски. Тому стародавні тексти дійшли до нас із

так званими варіантами, чи різночитаннями, переважно, однаке, в місцях малозначних і нестосовних до основи віри.

У давнину писали без відділення слова від слова, без уживаних тепер розділових знаків, без наголосу, стисненими літера до літери. Стародавні знали тільки розділення тексту за змістом. Післякої закінченої за змістом частини тексту переписувач або розпочинав з абзаца, або робив відступ перед початком нового рядка, або залишав помітний проміжок всередині рядка. Не було також написів книг та авторів, якщо не згадувалося про це в тексті. Поділ біблійного тексту на розділи у 1205 році належить Стефану Ленгтону Кентерберійському, а на вірші в 1551 році — відому паризькому друкарю Роберту Стефану.

До найраніших рукописів Нового Заповіту відносяться, як уже згадувано, фрагменти Євангелій від св. Івана з часу правління імператора Траяна та фрагмент Євангелії від св. Матвія з третього віку.

Найголовнішими прописними рукописами вважаються: Сінайський Кодекс (*Codex Sinaiticus*), Ватиканський Кодекс (*Codex Vaticanus*), Олександрійський Кодекс (*Codex Alexandrinus*), Кодекс Єфрема (*Codex Ephraemi*), Кодекс Безі (*Codex Bezae*) та Клермонтський Кодекс (*Codex Clarmontanus*).

Сінайський Кодекс

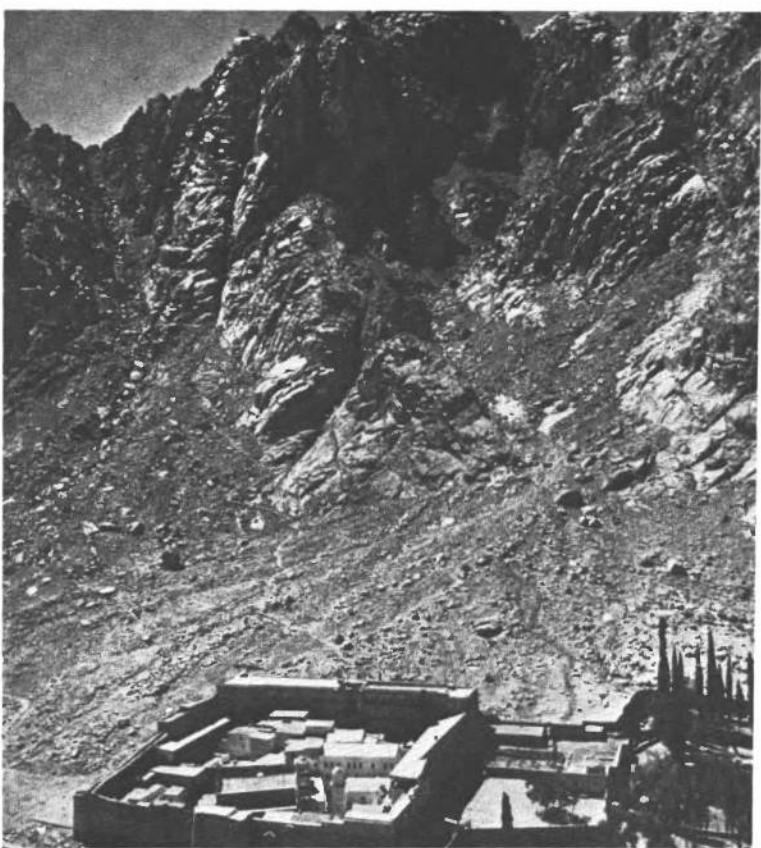
Сінайський Кодекс означений у богословській літературі першою літерою єврейської азбуки „алеф”. Це один з найповніших і найкращих між такими документами. Має у собі Старий Заповіт грецького перекладу Септуагінта, Апокрифи, Новий Заповіт, Послання Варнави та велику частину „Пастиря” Герми. Історія знахідки Сінайського Кодексу досить незвичайна і нагадує собою героїчне оповідання.

Від того часу, як німецький філософ Фрідріх Август Вольф у 1795 році видав свою критичну працю „Вступ до Гомера”, в якій заперечував історичність епічних поем „Іліади” та „Одіссеї”, Німеччина ніби отримала монополію у критичних дослідах стародавньої літератури. Ціле дев'ятнадцяте століття, здавалось, жило критикою. Поступово ця критика поширилась і на Біблію та християнські традиції. Ставилися заново питання про авторів книг Святого Письма, час і місце написання, про порядок їхнього збирання та Канон. Знайшлися навіть такої категорії критики, що вбачали у християнських доктринах поєднання грецьких культів і філософії. А ще інші заходили так далеко, що ставили під сумнів автентичність апостольських євангельських документів.

Атеїсти нашого часу силкувалися запропонувати нам свою думку під виглядом чогось власного, нового, наукового. Справді ж не знайшлося в них нічого оригінального, а тільки пересипане нафтальіном лахміття з досить застарілого минулого критицизму.

У відповідь на „гомерівське питання” німецький археолог Генрі Шліман в роках 1870-1886 розкопав стародавні пам’ятки Трої і підтвердив історичність фактів, що лежали в основі гомерівських поем.

Подібно відізвався на біблійну критику німецький професор Константин Тішендорф (1815-1874 рр.). Для нього Христос був Правда, а не звичай. Учений вирішив присвятити своє життя для конструктивного дослідження святого тексту. Йому потрібно ознайомитися з давніми манускриптами. З цією метою він декілька разів відправляється з Лейпцигу до великих бібліотек Європи. У Парижі працює над виданням Кодексу Ефрема та Клермонтського Кодексу. В Лондоні має доступ до Олек-

Монастир св. Катерини на Сінай,
де знайдено Сінайський Кодекс.

сандрійського Кодексу. У Ватікані папа дозволив йому ознайомитися з Ватіканським Кодексом.

У березні 1844 року Тішендорф, уже досить відомий теолог і дослідник, перепливає Середземне море і зупиняється в Єгипті. Він знає, що бачені в Європі манускрипти Святого Письма привезені туди з Близького Сходу. Отож, тут належить провадити дальші пошуки давніх манускриптів. Огляд книгозбірень Олександрії, Каїра, а також багатьох монастирів та церков не приніс бажаних наслідків. Зоставалося відвідати ще стародавній грецький православний монастир св. Катерини, що знаходився біля підніжжя біблійної гори Сінай, заснований ще у 527 році імператором Юстініаном. Колись багата монастирська бібліотека, але занедбана тепер, хто знає, могла зберігати документи, що він їх так наполегливо шукав.

У травні 1844 року, після дванадцятиденної подорожі караваном через пустиню, Тішендорф прибув до монастиря св. Катерини. Гостя зустріли привітно, і прихильно віднеслися до його бажання оглянути бібліотеку. Пильно і шанобливо перегортав дослідник старовинні книги та рукописи, але змущений був погодитися з фактом, що далека і стомлююча подорож виявилася надареною.

Аж одного вечора трапилося несподіване. Йдучи із головної бібліотеки, Тішендорф зауважив, що посередині однієї зали стояв кошик, наповнений старими книгами та рукописними сувоями, принесеними для розпалу печі. Зацікавлений вмістом кошика, він переглянув декілька аркушів старого рукопису. Здивуванню його не було меж! На цих пергаментних аркушах знаходились уривки Старого Заповіту, написані по-грецькому. Весь монастир прийшов у рух, коли стало відомо, що беззвартісні для монастиря і приречені на вогонь рукописи виявилися великою цінністю. Декілька аркушів послушник уже

спалив, а 43 аркуші рукопису, врятовані в останню хвилину, та решта вмісту кошика негайно були передані ігуменові. З великими труднощами дозволено було вченому взяти з собою до Лейпцигу 43 аркуші знайденого рукопису. При докладному вивченні рукопис цей виявився копією грецького перекладу Септуагінти і належить до найдавніших рукописів Старого Заповіту.

У 1853 році Константин Тішендорф удруге прибув до монастиря св. Катерини, щоб отримати решту аркушів рукопису. В монастирі, як і попередньо, привітно прийняли його, але не допустили й поглянути на рукопис, знаючи, якою цінністю вони володіють.

Ученому потрібна була поміч якоєсь впливової особи. Такою особою міг бути російський цар Олександр II, який вважався захисником Грецької Православної Церкви і добродійником християнських інституцій на Близькому Сході, та користався великою пошаною в сінайських монахів. Цар дав свою згоду сприянням Тішендорфа, і навіть розпорядився видати відповідну суму для придбання рукопису та покриття видатків подорожі.

У 1859 році Константин Тішендорф утретє робить далеку подорож. Цим разом, як уповноваженому російського царя Олександра II, йому влаштовують пишну зустріч і вводять до монастиря через малі двері, що відчиняються тільки для прийняття особливо шанованих гостей. Та переглянувши рукописи в усіх трьох бібліотеках, він не знайшов жодного сліду того рукопису, що його протягом довгих років прагнув добути. Надія вченого змінилася великим розчаруванням. Йому нічого не залишилось, як вернутися додому. Останнього ж вечора перед від'здом його запросив до своєї келії економ і під час бесіди сказав: „І я також читав Септуагінту — копію Грецького Заповіту перекладу Сімдесятъох”.

Тоді взяв із полиці загорнений у червону матерію рукопис і поклав перед Тішендорфом. Розглядаючи, Тішендорф переконався, що це був другий примірник такого самого рукопису, з якого він у 1844 році отримав 43 аркуші. Тепер він бачив не тільки вже знані йому аркуші Старого Заповіту, але й повний комплект книг Нового Заповіту.

Коли він перегорнув останнього аркуша, то від зворушення заплакав. „Тоді я втратив контроль, — признається він. — Глибоко, глибоко в моєму серці я відчув, що не дозволяв мені заливатися спокійно вдома... Господній поклик. Я завжди говорив собі: Я подорожую в ім'я Господа, щоб відшукати скарби, які принесуть користь Його Церкві, — тепер я знову напевно і був щиро захоплений правдою. Манускрипт, повний, як він лежить тепер, є для вчених і для Християнської Церкви незрівнянною дорогоцінністю”.

Не менше зворушення й радість переживав і весь християнський світ, бо ми отримали один із стародавніх, кращих і точних перекладів Біблії.

За тим же царським сприянням, вченому пощастило отримати тимчасово, доки у Каїрі зробить копію, всі аркуші рукопису Біблії. Всього $346\frac{1}{2}$ пергаментних аркушів. Розмір кожного аркуша $13\frac{1}{2}$ дюймів ширини і $14\frac{7}{8}$ дюйма довжини. Із них Старий Заповіт займає 199 аркушів, а весь Новий Заповіт, без випусків, а також Послання Варнави та частина книги Гермі займають $147\frac{1}{2}$ аркушів. Уесь текст розташований по чотири шпалти на кожному аркуші. Всі слова написані великими грецькими літерами.

По довгих переговорах, у 1869 році цей знаменитий Сінайський рукопис був офіційно подарований Олександру II, а останній передав його для збереження до Державної Бібліотеки в тодішньому Санкт-Петербурзі.

За думкою Константина Тішендорфа, знайдений ним рукопис міг належати до тих п'ятидесяти рукописів Біблії, що їх виготовили вчені за часу Константина Великого. Як відомо, у 331 році імператор Константин доручив епископу Кесарії Євсевію, першому християнському історику, аби він подбав про виготовлення п'ятидесяти рукописів Біблії грецькою мовою, і щоб ці Біблії були написані на мистецьки виготовленому пергаменті досвідченими каліграфістами. Це доручення Євсевій виконав. Пізніше імператор Юстініан (527-565 рр.) послав один рукопис, як подарунок, до монастиря св. Катерини біля гори Сінай, що його він заснував. Таким чином, давність знайденого Сінайського рукопису не без підстави датують 340 роком.

З приходом до влади в Росії атеїстичного уряду найкращий рукопис Біблії не міг там належно оцінюватись, як свяตиня і релігії і науки. У 1933 році його купив Британський Музей за 100 000 фунтів стерлінгів.

Між іншим, з усього, що має теперішня Біблія, в Сінайському рукописі відсутні такі частини, як Євангелія від св. Марка 16:9-20 та Євангелія від св. Івана 7:53 до 8:11. Але ці частини збереглися в інших рукописах, стародавніх перекладах та в творах християнських письменників перших віків. Так, уривок Євангелії від св. Марка 16:9-20 є в Олександрійському рукописі та в творах Іринея Ліонського. Уривок Євангелії від св. Івана 7:53 до 8:11 зберігся в інших стародавніх рукописах, перекладах, у латинській Вульгаті та інших. У Сінайському рукописі ж залишене для цих частин відповідне місце.

Ватіканський Кодекс

Це другий знаний дотепер найдавніший Кодекс. Очевидно, він того ж самого віку, що й Сінайський

Кодекс. Але який із них старший, з певністю встановити нема можливості. Багато хто вважають Сінайський Кодекс першим. Має Старий Заповіт у грецькій мові, з деякими пропусками, а Новий Заповіт аж до Послання до єbreїв дев'ятого розділу, чотирнадцятого вірша. Відсутні також два послання ап. Павла до Тимофія, Послання до Тита, Послання до Філімона, Об'явлення Івана Богослова та ті частини Євангелії від св. Марка і Євангелії від св. Івана, що відсутні в Сінайському Кодексі.

Припускають, що він був написаний в Єгипті, звідти перевезений до Кесарії, а папа Микола V привіз його до Рима в 1448 році. Виявлено його у каталозі Ватіканської Бібліотеки за 1481 рік. Однак, вченим не так легко було отримати дозвіл, щоб його дослідити. Аж у 1889-90 р. Ватікан зробив з нього фотокопії, і від того часу Ватіканський Кодекс став доступний для дослідників.

Олександрійський Кодекс

Написаний у середині чи наприкінці п'ятого століття. Має Старий і Новий Заповіти у грецькій мові. Неповний. Бракує перших 25 розділів Євангелії від св. Матвія, частини Євангелії від св. Івана, від 6:50 до 8:52, і частини Другого послання ап. Павла до коринтян, від 4:13 до 12:6.

У 1627 році Константинопольський патріарх Кирило подарував цей Кодекс англійському королю Карлу Первому. Зберігається він тепер у Британському Музей.

Кодекс Єфрема

Походить з п'ятого століття. Містить уривки Старого Заповіту та книги Нового Заповіту (з вели-

кими пропусками), крім двох послань ап. Павла до солунян і двох послань ап. Івана.

Кодекс цей отримав свою назву з тієї причини, що його перший текст був частинно затертий, а між його рядками написано проповіді Єфрема Сірийця (блізько 300-379 рр.).

За тих часів, коли пергамент коштував дорого, не раз траплялося із старовинними рукописами так, що попередній запис змивався, а пергамент вживався вдруге для нового запису. Через використання пергаменту для проповідей Єфрема і втрачено велику частину листків цінного Кодексу.

Наприкінці XVII століття використано думку, аби з допомогою хімічних засобів викликати попередній запис. Коли цей запис прочитали, то довідалися, що то була копія стародавньої грецької Біблії. У 1840 році проф. Константин Тішendorf повністю відновив біблійний текст і в 1843-45 роках за його редакцією надруковано Кодекс Єфрема.

Кодекс Єфрема, припускають, був написаний в Олександрії. Джон Ляскарис коло 1500 року привіз його до Італії. Тепер знаходиться в Національній Бібліотеці в Парижі.

Кодекс Бези

Написаний десь на початку шостого століття. Має Євангелії та Дії святих апостолів (з пропусками).

Теодор Беза (1519-1605), співпрацівник реформатора Івана Кальвіна в Женеві, знайшов цього рукописа у монастирі св. Іринея Ліонського. У 1581 році подарував Кембріджському університетові. Своєрідною особливістю рукопису є паралельна послідовність двох текстів — грецького і латинського.

Зберігається в Кембріджському університеті.

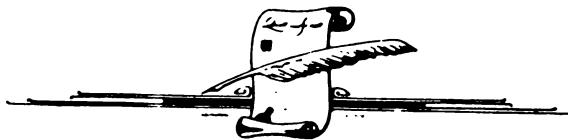

Сторінка з Кодексу Єфрема.

Клермонтський Кодекс

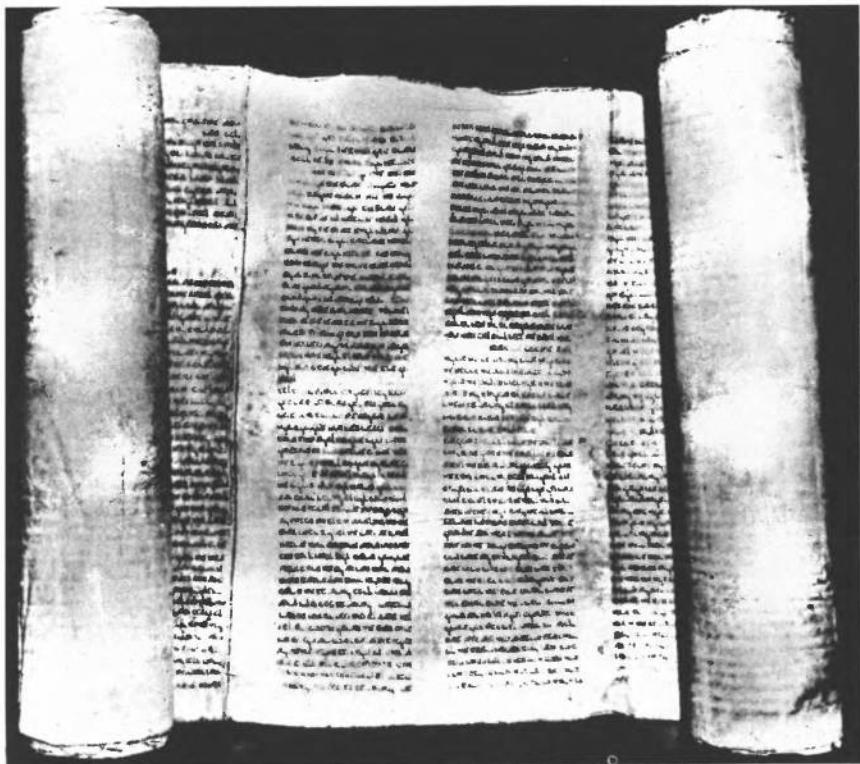
Датується шостим століттям. Така ж паралельна послідовність латинського і грецького текстів, як і в Кодексі Бези. Містить послання ап. Павла, включаючи Послання до євреїв (з пропусками). Відшукав його Теодор Беза у монастирі в місті Клермонті у Франції.

Від 1656 року знаходиться у Національній Бібліотеці в Парижі.

Наше визнання

Взірець стародавнього рукопису.

Що текст Святої Євангелії та всіх книг Біблії передавався із віку в вік достовірно і неущодженим, запорукою служить також та побожна пошана, яка супроводить ці книги від моменту їхньої появи. Ізраїльський народ, якому були дані старозавітні об'явлення, перший виявив почуття богобійного відношення до священих книг. Адже він докладно знав про те, від кого і через кого ці книги до нього прийшли. Він знат, яка життєво важлива правда відкрита в них. Сам Христос, у дискусії про Свою науку, посилається на авторитет, яким користалися старозавітні книги: „Дослідіть но Писання, бо ви думаете, що в них маєте вічне життя, — вони ж свідчать про Мене” (Ів. 5:39).

Рукописи Писання зберігалися з найбільшою старанністю. На випадок, коли б затратився якийсь із них, та щоб уникнути будь-якої помилки, між

євреями були так звані „мужі книги — іш гассефер”. Вони вивчали всі книги Писання напам'ять так, аби могли переповісти їх без помилки від початку до кінця. Пізніше, коли настала ширша можливість мати рукописи священних книг, то, щоб до їхнього тексту не потрапили помилки, пропуски чи дописки, опрацьовано найдокладніші правила переписування Святого Письма. Для цього пораховано було кожну літеру в кожній книзі та в усьому Старому Заповіті. Тора (П'ятикнижжя) постійно мала 305 607 літер, інші книги — 846 600. Єрейські вчені знали, яка літера в якому місці книги стойть.

З великим благоговінням і християнами ранніх віків непохитно визнавали свою віру в богонатхнення, правдивість і достовірність даної їм Євангелії та інших книг Старого і Нового Заповітів. Святе Письмо було для них незаперечним Словом Божим. У них жила безсумнівна впевненість у тому, що „усе Писання Богом натхнене” (2 Тим. 3:16). Адже багато перших християн знали особисто Того, про Кого розповідали священні книги, а зокрема Євангелія, та були свідками Його дивної діяльності. Вони також старанно дбали про те, щоб не викривити, не приписати і не пропустити чогось у священному тексті. В книзі Об'явлення св. Івана Богослова збережено особливу остророгу: „Коли хто до цього додастъ що, то накладе на нього Бог кары, що написано в книзі оций. А коли хто що відійме від слів книги пророцтва цього, то відійме Бог частку від дерева життя, і від міста святого, що написане в книзі оций” (22:18-19). На деякі еретицькі спроби свавільного поводження із священим текстом Церква реагувала негайно та рішуче, дбаючи, аби передати майбутнім поколінням правду Божу в її властивому і чистому вигляді.

На Святе Письмо не жалувано ні часу, ні праці, ні засобів. Історія розповідає, що Константин Великий рукописи Святого Письма, виготовлені за його

бажанням, велів оправити в срібло, золото і самоцвіти, а тоді передав до ужитку в церквах. Те ж саме оповідається про Володимира Великого та Ярослава Мудрого, які за свій рахунок утримували багато писарів — „списателів іскусників”, що переписували священні книги, і приоздоблювали ті рукописи золотими та срібними мініатюрами.

Коли Йоганн Гутенберг винайшов спосіб книгодрукування, то першою друкованою книгою була Біблія. Першою книгою в історії українського друку була книга Святого Письма. І найпоширенішою книгою нашого часу є не будь-яка інша книга, а Святе Письмо.

Так досліди стародавніх манускриптів та інших ранніх джерел стверджують факт вірогідності нашого тексту чотирьох книг Євангелії та книг усього Нового Заповіту.

„В усій літературі давнини, — каже професор К. Тішendorf, — мало прикладів такої величної достовірності, якою в дійсності володіють наші чотири Євангелії, якщо тільки щиро дослідити їх”.

В усій літературі давнини і сучасності нема прикладів такого переломного впливу на людину, як вплив Євангелії.

„...Життєтворним променем була для мене — Євангелія, — пише у своїх спогадах відомий письменник М. Є. Салтиков-Щедрін. — Коли я вперше познайомився з Євангелією, це читання збудило в мені тривожне почуття. Я був сам не свій. Найперше мене вразили не стільки нові думки, скільки нові слова, яких я ніколи ні від кого не чув. І тільки повторне, все пристрасніше і палкіше читання пояснило мені справжній зміст цих нових слів і здійняло темну заслону з того світу, який приховувався за ними...

Для мене ці дні принесли цілковитий життєвий перелом... Я не кажу ні про те захоплення, яке пе-

реповнило мое серце, ні про ті зовсім нові образи, які низкою переходили перед моїм мисленним поглядом, — все це було природною річчю, але в той же час мало другорядне значення. Головне, що я зачерпнув із читання Євангелії, полягало в тому, що вона посіяла в моєму серці початки загально-людського сумління і викликала з надр моого існування щось стійке, своє, завдяки якому пануючий життєвий уклад вже не так легко поневолював мене.

При сприянні цих нових елементів я придбав більш-менш тверду основу для оцінки як власних дій, так і явищ і поступків, що звертались у моєму оточенні. Одним словом, я вже вийшов із стану скніння і почав усвідомлювати себе людиною.

Мало того, — право на цю свідомість я переносив і на інших. Досі я нічого не знав ні про голодних, ні про спрагнених, ні про обтяжених, а бачив тільки людські особини, які склалися під впливом незламного порядку речей; тепер ці пониженні і заневажені стали передо мною; осяяні світлом, вони голосно кричали проти природженої несправедливості, яка нічого не дала їм, окрім кайданів.

Те „своє”, яке ралтово заговорило в мені, нагадало мені, що й інші мають таке ж рівнозначне „своє”. Я не хочу сказати цим, що серце мое зробилось осередком любові до людства, але безсумнівно, що від того часу обходження мое з іншими глибоко змінилося. Я навіть можу з певністю ствердити, що момент цей мав безсумнівний вплив на весь пізніший склад моого світогляду.”

Яскравим світлом сяє Євангелія для поета і мислителя Й. Гете: „Нехай духовна культура все йде вперед, нехай природничі науки ростуть і в ширину і в глибину, і нехай людський дух удосконалюється, скільки хоче, але не перевершить висоти і моральної культури християнства, як воно сяє та світить в Євангелії”.

Математик, фізик і філософ Б. Паскаль бачить у Христі та Його науці поєднання усього вищого добра:

„Євангелія дає людині потіху, в яких би обставинах і в яких би умовах людина не знаходилася. Христос притягає до Себе все людство... Без науки Христа в людини будуть недоліки і нещасти, помилки, темрява, відчай, смерть. Виконуючи науку Христову, люди можуть звільнитися від цього. У Христі вся наша доброчесність і блаженство. Без науки Христової люди загризли б один одного, світ став би пеклом і зіпсувся б”.

Наш Тарас Шевченко пише В. Репніній: „Єдина моя втіха — це Євангелія. Я читаю її щодня, щогодини”.

Таємниця невичерпного потенціалу Євангелії полягає в тому, що за нею стоїть Сам Господь, Який вклав до неї таку могутню впливову силу: „Слова, що їх Я говорив вам, то дух і життя” (Ів. 6:63).

У цій силі передали її нам євангелисти: „Бо ми сповістили вам силу та прихід Господа нашого Ісу-са Христа, не йдучи за хитро видуманими байками, але бувши самовидцями Його величі. Бо Він честь та славу прийняв від Бога Отця, як до Нього прийшов від величної слави голос такий: „Це Син Мій Улюблений, що Його Я вподобав!” І цей голос, що з неба зійшов, ми чули, як із Ним були на святій горі. І ми маємо слово пророче певніше. І ви добре робите, що на нього вважаєте, як на світильника, що світить у темному місці, аж поки заче розвиднитися, і світова зірниця засяє у ваших серцях” (2 Пет. 1:16-19). За вірогідність переданого в Євангелії вони поклали своє життя.

Для людини чистого серця і здорового розуму існування Бога є правда переданого нам Його запи-саного Слова — реальності абсолютної та невід'ємні. І Бог і Його Слово — це такі величні фактори на-

шого життя, без яких воно ненормальне і безсенсове.

Підійнятися до такої височини, щоб зрозуміти зміст святих слів, збагнути мову Духа Святого, що розповідає про великі таємниці Бога і людини, — ось найвеличніша мета в сяєві нашого щастя. Поповнювати Слово Життя і Правди — ось найвище завдання наше. Стати самому Живою Євангелією, відображенням змальованого в ній Образу нашого Господа, — ось найшляхетніший і найблагословенніший ідеал наш. Так і написав ап. Іван, автор четвертої Євангелії: „Це ж написано, щоб ви вірували, що Ісус є Христос, Божий Син, і щоб, вірючи, життя мали в ім'я Його!” (Ів. 20:31).

Дяка Богові за невимовний дар Його!

ЗМІСТ

Вступ	9
Добра Новина	13
Євангелія від св. Матвія	19
Євангелія від св. Марка	31
Євангелія від св. Луки	39
Євангелія від св. Івана	53
Вірогідність Євангелії	65
Документи римських катакомб	83
Церква — як розкриття Євангелії	95
Рукописи	109
Наше визнання	129

Про автора

Іван Беркута, Доктор Богослов'я, протягом років виконує служіння Пастора.

Належить до Спілки Українських Журналістів Америки.

У вільні години редактує богословсько-науковий журнал "Віра й Наука".

Минулого року закінчив першу в нашій мові есхатологічну працю "Світло і тіні". Тепер виходить з друку документальна праця "Вічна Євангелія". На черзі нова корисна розвідка "Біблія і археологія".